

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı

**LİSE ÖĞRENCİLERİ ARASINDA
SİBER ZORBALIK ADIYAMAN ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Filiz AYGÜN

Sivas

Kasım 2016

T.C.
CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı

LİSE ÖĞRENCİLERİ ARASINDA
SİBER ZORBALIK ADIYAMAN ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Filiz AYGÜN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Özge ÖZGÜR BAYIR

Sivas
Kasım 2016

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Sosyal Hizmet
Bilim Dalı : Sosyal Hizmet
Tezin Başlığı : Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık- Adıyaman
Örneği
Savunma Tarihi : 10.10.2016
Danışmanı : Doç. Dr. Özge ÖZGÜR BAYIR

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Doç. Dr. Özge ÖZGÜR BAYIR

Üye : Yrd. Doç Dr. Veda BİLİCAN GÖKKAYA

Üye : Yrd. Doç. Dr. Miraç Burak GÖNÜLTAS

Oy Birliği ☒

Oy Çokluğu ☐

Filiz AYGÜN tarafından hazırlanan Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık-
Adıyaman Örneği başlıklı tez, kabul edilmiştir./...../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dâhil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

İmza

Filiz AYGÜN

TEŞEKKÜR

Bu zorlu çalışma sürecini rehberliğiyle kolaylaştıran, sorgulayan tavrı ile öğrenme sürecimi destekleyen, takdir edici yaklaşımı ile motivasyon sağlayan, gerek kişiliğiyle gerekse akademik birikimiyle yaşamımda bana her zaman örnek olacak, değerli tez danışmanım Doç. Dr. Özge ÖZGÜR BAYIR'a sabrı, anlayışı ve rehberliği için teşekkür ederim.

Araştırmamın uygulama aşamasında, izinler konusunda destek olan Adıyaman Milli Eğitim Şube Müdürü Ramazan SERTPOLAT'a; araştırmamın uygulandığı Atatürk Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi'nin değerli Müdürü Gülten EREN'e, Psikolojik Danışman ve Rehberlik Öğretmeni Betül ÇINAR'a, okulda görevli memur Nilgün Hanım'a ve sevgili öğrencilerine; Adıyaman Fen Lisesi'nin Müdürü Muharrem AYTEKİN'e, Müdür Yardımcısı İlhami BİLGİÇ'e ve sevgili öğrencilerine destekleri ve misafirperverlikleri için teşekkür ederim.

Teşekkür etmemin yüzlerce sebebi olan, beni bugünlere getiren ve kazandığım insani değerleri borçlu olduğum en büyük maddi ve manevi destekçilerim; anneme ve babama, ablalarıma, abilerime ve kıymetlilerim yeğenlerime teşekkür ederim. Bu tezi size ithaf ediyorum.

Filiz AYGÜN

Sivas, 2016

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR	v
ÖZET.....	ix
1.GİRİŞ	1
1.1.Problem	1
1.2.Amaç	3
1.2.1. Alt Problemler.....	4
1.3.Önem	5
1.4.Varsayımlar(Sayıtlar).....	6
1.5.Sınırlılıklar.....	6
1.6.Tanımlar	6
2. ALAN YAZIN İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	9
2.1.Ergenlik Dönemi	9
2.1.1.Ergenlik Dönemi ve Tanımı	9
2.1.2.Ergenlik Dönemi Gelişimve Özellikleri	10
2.1.3.Ergenlik ve Aile Kavramı	14
2.1.4.Ergenlikte Arkadaşlık İlişki Durumları	17
2.1.5.Ergenlik Döneminde Öğrencilerin Problemleri.....	18
2.1.6.Ergenlik Döneminin Psikolojik Olarak İncelenmesi	22
2.2.Zorbalık	25
2.2.1.Zorbalık ve Akran Zorbalığı.....	25
2.2.2. Akran Zorbalığı ve Türleri.....	28
2.2.3. Akran Zorbalığının Nedenleri.....	29
2.2.4. Zorba ve Mağdurların Özellikleri.....	32
2.2.5. Akran Zorbalığının Yaygınlığı	35
2.3. Siber Zorbalık.....	36

2.3.1. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Nedir ve Nedenleri Nelerdir?	36
2.3.2.Siber Zorbalığın Görülme Şekilleri.....	41
2.3.3.Siber Zorbalığın Araçları	43
2.3.4.Siber Zorbalık ve Geleneksel Zorbalık Arasındaki İlişki.....	47
2.3.5.Siber Zorbalıkta Roller.....	47
2.3.6.Siber Zorbalığa Maruz Kalmanın Etkileri.....	48
3.YÖNTEM	51
3.1.Araştırma Modeli	51
3.2. Evren ve Örneklem	51
3.3.Veri Toplama Araçları	52
3.3.1.Kişisel Bilgi Formu	52
3.3.2. Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	53
3.4.Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	53
4.BULGULAR	55
5.SONUÇ VE ÖNERİLER	69
5.1. Sonuç	69
5.2. Öneriler	75
KAYNAKÇA.....	79
EKLER	87
EK.1. Kişisel Bilgi Formu	87
EK.2. Anket	89
EK.3. Anket Uygulama İzni	92
ÖZGEÇMİŞ	93

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1.Araştırmanın Örneklemi	52
Tablo 3.2.Ölçek Puanının Betimsel İstatistiği	53
Tablo 4.1.Kişisel Bilgi Formundan Elde Edilen Bulgular	55
Tablo 4.2.Normallik Testi	58
Tablo 4.3.Cinsiyete Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi	58
Tablo 4.4.Yaş'a Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi	59
Tablo 4.5.Okula Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi	59
Tablo 4.6.Okuduğu Sınıfa Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi.....	59
Tablo 4.7.Ders Başarı Düzeyine Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi.....	60
Tablo 4.8.Annenin Eğitim Durumuna Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi.....	60
Tablo 4.9. Babanın Eğitim Durumuna Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi.....	61
Tablo 4.10.Ailenin Gelir Durumuna Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi.....	61
Tablo 4.11.Aile İçi İlişkiye Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi.....	62
Tablo 4.12.Evinde Kendine Ait Odası Olup Olmama Durumuna Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi	62
Tablo 4.13.Evinde Bilgisayar Olup Olmama Durumuna Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi.....	63
Tablo 4.14.Evinde Kendine Ait Bilgisayar Olup Olmama Durumuna Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi	63
Tablo 4.15.İnternetin Daha Çok Nerede Kullanıldığına Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi.....	64
Tablo 4.16.İnterneti Ne Kadar Zamandır Kullandığına Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi.....	64
Tablo 4.17.Günde Ortalama İnternet Kullanımına Ayrılan Süreye Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi	65

Tablo 4.18.İnterneti Kullanma Amacına GöreÖlçek Puanınınİstatistiksel Değişiminin İncelenmesi	65
Tablo 4.19.En Çok Vakit Geçirilen Arkadaşa GöreÖlçek Puanınınİstatistiksel Değişiminin İncelenmesi	66
Tablo 4.20.Arkadaşları ile İlişki Düzeyine GöreÖlçek Puanınınİstatistiksel Değişiminin İncelenmesi	67
Tablo 4.21. Boş Zamanlarda Yapılan Sosyal Aktivitelere GöreÖlçek Puanınınİstatistiksel Değişiminin İncelenmesi.....	67

KISALTMALAR

ABD :Amerika Birleşik Devletleri

MSN :Microsoft Network

E-MAIL :Elektronik Posta

TÜİK :Türkiye İstatistik Kurumu

TBMM :Türkiye Büyük Millet Meclisi

ÖZET

Bu araştırmada, Adıyaman’ da lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken; araştırmanın kavramsal aşamasında (literatür kısmında) konunun odağında yer alan, ergenlik, zorbalık ve siber zorbalık olguları üzerinde durularak tanımlanmış ve alt başlıklar oluşturularak detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise araştırmaya Adıyaman ilinde yer alan iki liseden 305 öğrenci katılmıştır. Veriler, “Siber Zorbalık Tutum Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Öğrencilerin demografik özellikleri ise araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizi SPSS 22 programı ile yapılmıştır. Çalışmada Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Öğrencilerin Siber Zorbalık puanının demografik değişkenlere göre farklılık gösterme durumu Mann Whitney ve Kruskal Wallis testleri ile analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Akran Zorbalığı

ABSTRACT

In this study, cyberbullying and cyber victimization among high school students, Adıyaman province in the investigation was conducted. While this study is being done; puberty, bullying and syber bullying facts, which are located in focal point of subject at the conceptive stage of study, are described by emphasizing and analysed detailedly by farming subheadings.

In the third section, which is located in the city of Adıyaman 305 students from two highschoools participated in the study. Data, "Cyberbullying Attitude Scale" was collected using. The demographic characteristics of students prepared by the "Personal Information Form" was obtained using. Data analysis was performed with SPSS 22 program. Mann-Whitneyand Kruskal-Wallis tests were used in the study. Students vary accordingto demographic variables of Cyberbullying standings were analyzed with the Mann-Whitneyand Kruskal-Wallis tests.

Keywords: Cyberbullying, CyberVictimization, Peer Bullying.

1.GİRİŞ

Bu bölümde, problem, araştırmanın amacı, alt problemler, araştırmanın önemi, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1.Problem

21. yüzyılda küreselleşme ile birlikte bilişim ve internet teknolojileri büyük bir süratle değişim ve gelişim içerisine girmişlerdir. Dünya genelindeki teknolojik gelişmelere paralel şekilde,Türkiye’de de bu alanda oldukça önemli adımlar atılmış ve gelişmeler olmuştur. Halen de yeni gelişmelere ülkemiz adaptasyon sürecindedir. İnternet World Stats'ın verilerine ışığında yapılan araştırmada, 2000 yılında Türkiye’de iki milyon internet kullanıcısı varken, 2012 yılında internet kullanıcı sayısı artarak, bu sayı, otuz altı milyonu geçmiştir. Ayrıca 2015 İnternetworldstat verilerine göre Türkiye nüfusunun % 59,6’sı (46.282.850 kişi)internet kullandığı belirtilmiştir (İnternetworldstats).

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2012 Nisan ayında yapılmış olan, “hane halkı bilişim teknolojilerini kullanım araştırmasına göre de benzer sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmaya göre, Türkiye genelindeki hanelerin % 47,2’sinin evden internete erişim imkânına sahip olduğu görülmüştür (www.tuik.gov.tr). İnternet kullanımının tüm dünyada artmasıyla birlikte, Türkiye’de de internet kullanımı artmıştır ve iletişim araçlarından olan cep telefonu veya akıllı telefonu kullanımı da çok hızlı bir oranda artış göstermiştir.

Ulaştırma Bakanlığı’ndan elde edilen kayıtlara göre 2004 yılında 5,7 milyar adet olan kısa mesaj gönderimi, 2010 yılında 148 milyara; 20,3 milyar dakika olan cep telefonu ile konuşma süresi, 121,9 milyar dakikaya çıkmıştır (www.ubak.gov.tr).Bu kayıtlara ulaşmamızda teknolojinin ilk çıkış noktasındaki pahalılığının, kullanıma bağlı olarak fiyat düşüşlerinin olması da şüphesiz ki önemli rol oynamıştır.Mobil iletişim alanında yaşanan ve hayatımızı kolaylaştıran bu gelişmelerin hayatımıza olumlu yönden birçok katkısı olduğu kadar, olumsuz bazı etkileri de bulunmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin, özellikle de mobil teknolojilerin yaygın olarak kullanılmasıyla birlikte bireyler yalnızlaşmakta ve aslında bir arada yaşayıp, tamamen birbirlerinden bağımsız ve habersiz hareket eden bireyler konumuna gelmektedirler. Elektronik iletişim teknolojilerinin kullanımı sadece yetişkinler tarafından olmayıp, ergenlerin ve çocukların da yüksek oranda ilgisini çekmektedir. Ergenlik dönemindeki lise öğrencileri de elektronik teknolojilerindeki bu değişim ve gelişmeleri izleyip, hayatlarını da kolaylaştıran bu teknolojilerden, bazı durumlarda da yetişkinlerden daha çok faydalanmaktadır.

Erdur-Baker ve Kavşut (2007) tarafından yapılan bir çalışmada, lise öğrencilerinin yaklaşık % 80'inin interneti olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu da lise öğrencileri içerisinde, internet ve telefon kullanımına karşı olan ilginin ne denli yüksek olduğunun bir göstergesidir. Öğrencilerin interneti kullanım amaçları; aileleriyle haberleşmek, mesajlaşmak, ödevlerini yapmak, eğlenmek, film izlemek, müzik dinlemek, internette oyunlar oynamak, dosya paylaşmak, yeni dostlar edinmek ve var olan arkadaşlarıyla iletişimi koparmamak şeklinde sıralanabilir (Arıca ve diğ. 2012).

Lise öğrencilerinde görülen, ergenlik sorunlarının bir bölümü, gelişen dünya koşulları içerisinde değişen şartlara da ayak uydurarak, sanal ortamda da kendini göstermektedir. Ergenlik döneminde ergenlerde görülen en temel özellik, bu dönemde aile kavramından uzaklaşma ve arkadaşlara karşı olan yönelimdir.

Lise öğrencilerinin ergenlik dönemlerinde, anne ve babadan uzaklaşmaları, hayatlarında o döneme kadar var olan çok önemli bir öğenin eksilmesi olarak kendini göstermekte ve bu boşluğu doldurmak için, yeni arkadaşlıklar kurmaktadır (Bakırcıoğlu 2010). Buna bağlı olarak internet kullanımının artmasıyla ergen, hayatındaki bu boşluğu doldurmak için sadece okul ortamıyla ve yaşadığı çevre ile sınırlı kalmayıp başka okullardan, şehirlerden hatta ülkelerden arkadaşlar edinebilmektedir. Arkadaş sayısını hızla artıran sanal ortam ve internet, siber zorbalık ve mağduriyet sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Gerçek yaşamda arkadaşlarını okul çevresinden seçerken, zorbalıkla başa çıkmaya çalışan

öğrenci (ergen), arkadaş seçimini internet (sanal) ortamına kaydırmaktadır. İnternet kullanımının ve mobil teknolojilerin hayatımızdaki yerinin artmasıyla siber zorbalıkla daha çok mücadele etmek zorunda kalınmaktadır.

Siber zorbalık birçok araştırmacı tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. En genel tanımıyla siber zorbalığı, “son gelişen, teknolojiler aracılığı ile birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel şekilde zarar verme davranışlarının bir bütünü” (Arıcak 2011: 10) şeklinde ifade etmek mümkündür. Bu tür davranışları yapanlara *siber zorba*, bu davranışlara maruz kalan kişilere ise *siber mağdur* denmektedir. Hem zorba davranışlarda bulunan hem de zorba davranışlara maruz kalan kişilere de *zorba-mağdur* denilmektedir. Bununla birlikte zorba veya mağdur olmayan ama tanıklık yapanlarda vardır ki, bunlara da *tanık* denir (Patchin, Hinduja 2009).

Bu çalışmanın temel problematiği, Adıyaman ilinde lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyinin ölçülmesidir. Bu çerçevede Adıyaman ilinde Anadolu Lisesi ve Fen Lisesinde okuyan 305 öğrenciye anket uygulanarak, lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi incelenmiştir.

1.2.Amaç

Bu araştırmada lise öğrencileri arasında görülen siber zorbalık düzeyinin, öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, okulu, okuduğu sınıf, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, ailenin aylık geliri, evde kendine ait oda sahibi olma durumu, evde bilgisayar sahibi olma durumu, interneti kullandığı ortam, interneti kullanmaya başlama süresi, günlük internet kullanım süresi, interneti kullanım amacı, en çok vakit geçirilen arkadaş, arkadaşlık ilişkileri ve boş zamanını nasıl değerlendirdiği gibi çeşitli değişkenlere göre nasıl değiştiğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca yapılan inceleme sonucu elde edilen bulgulara bağlı olarak, siber zorbalık davranışını önleme, müdahale ve bu sorunun çözümü konusunda öğrencilere, ailelere, eğitimcilere ve idarecilere öneriler getirilmesi amaçlanmaktadır.

1.2.1. Alt Problemler

1- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, cinsiyet değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

2- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, yaş değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

3- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, okudukları lise türü değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

4- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, okuduğu sınıf değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

5- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, ders başarı düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

6- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, annenin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

7- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, babanın eğitim durumu değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

8- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, ailenin aylık geliri durumu değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

9- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, aile içi ilişkiler değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

10-Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, evde kendine ait oda sahibi olma değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

11- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, evde bilgisayar olma değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

12-Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, evde kendine ait bilgisayar olma değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

13- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, interneti kullanma ortamı değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

14- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, interneti kullanmaya başlama süresi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

15- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, günlük internet kullanım süresi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

16- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, interneti kullanma amacı değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

17- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, en çok vakit geçirilen arkadaş değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

18- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, arkadaşlarıyla ilişki düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

19- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, boş zamanlarda yapılan sosyal aktiviteye göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

1.3.Önem

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojileri, insan hayatının vazgeçilmez unsuru haline gelmiştir. Yeni bilgiler edinme, arkadaşlarıyla iletişim kurma, yeni arkadaşlar edinme ve sosyal ilişkileri ve normları oluşturma bu teknolojik araçlarla gerçekleştirilmektedir (Dilmaç 2009; Eroğlu ve diğ. 2011). Bilgi iletişim teknolojisi, insan hayatına olumlu katkılarının yanı sıra birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlardan bir tanesi, siber zorbalıktır. Hinduja ve Patchin (2009), siber zorbalığı, bilgisayar, cep telefonu ve diğer elektronik araçların, ısrarlı ve tekrar edici bir şekilde başkalarına zarar vermek amacıyla kullanılması şeklinde belirtmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan ergenler, bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenebilmektedirler. Siber zorbalık davranışlarına maruz kalan ergenlerde sosyal ilişkide bozulma, okuldan kaçma, üzüntü, öfke, endişe, akademik başarısızlık okul devamsızlığı, okula silah getirme, yalnızlık, depresyon ve intihar etme gibi ciddi sorunlar görülmektedir (Agatston ve diğ. 2007; Arıca 2011; Hinduja, Patchin 2009; Raskauskas, Stoltz 2007; Willard 2007b; Leaf ve diğ. 2007).

Ergenler, anne- babaların kontrolünden uzak bir şekilde sanal ortamlarda, sosyal ağlar ve sosyal paylaşım sitelerini yoğun olarak kullanmaktadırlar. Bu çerçevede ergenlik dönemindeki lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyinin tespiti yapıp, bu konuda gerekli önleyici çalışmalar yapılması gerekmektedir. Lise öğrencilerinin siber(sanal) ortamlarda yapılan yanlış davranışlara dikkat çekmesi, bu konuda bir farkındalık oluşturmaları ve önleyici çalışmalar yapılması bakımından bu çalışmanın alan yazına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, yapılan araştırma sonucu elde edilen bulgulara bağlı olarak, siber zorbalık davranışını önleme, müdahale ve siber zorbalık davranışıyla nasıl başa çıkılabileceği konusunda öğrencilere, öğretmenlere ve araştırmacılara yol gösterici ve faydalı olması beklenmektedir.

1.4.Varsayımlar (Sayıtlar)

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan Siber Zorbalık Tutum Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formunda bulunan maddelere, lise öğrencilerinin samimiyetle cevap verdiği varsayılmaktadır.

1.5.Sınırlılıklar

- 1- Bu araştırma, 2015-2016 eğitim öğretim yılında Adıyaman ilinde uygun örnekleme yoluyla seçilen, iki lisede eğitim-öğretim faaliyetine devam eden öğrencilerle sınırlıdır.
- 2- Araştırma bulguları, öğrencilere uygulanan Siber Zorbalık Tutum Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu ile sınırlıdır.
- 3- Araştırma kullanılan ölçme araçları ve bu araçların ölçtüğü boyutlar ile sınırlıdır

1.6.Tanımlar

Ergenlik: Ergenlik, duygusal oluşumların zihinsel değişimlerin, fiziksel olgunlaşmanın yaşandığı çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir.

Zorbalık: “Zorbalık kişi ya da kişiler tarafından belirli bir süreç içerisinde tekrarlanan ya da birden fazla gerçekleştirilen, içinde bir güç dengesizliği

barındıran, gücü elinde tutmak isteyenlerin ihtiyaçlarını karşılayan, engellemeye gücü yetmeyenler tarafından maruz kalınan ve çeşitli şekillerde (sözel, psikolojik, fiziksel vb.) ortaya çıkan davranış biçimidir” (Bridge2010:20).

Akran Zorbalığı:“Bir öğrencinin, bir ya da daha fazla öğrenci tarafından belli bir zaman aralığında ve sürekli olarak rahatsız edici davranışlara maruz kalmasıdır” (Hamarus, Kaikkonen 2008’ den akt: Özdemir, Akar 2011:608).

Siber Zorbalık:“Bir birey veya grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini diğer bireylere zarar vermek amacıyla kötü niyetle ve tekrarlayan biçimde kullanması olarak tanımlamaktadır” (Belsey 2008’den akt: Eroğlu, Peker 2011:3).

2. ALAN YAZIN İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde çalışmanın ana temasını oluşturan Ergenlik, Zorbalık ve Siber Zorbalık kavramları ele alınıp, literatürde bu konu ile ilgili yapılan çalışmalara değinilecektir.

2.1. Ergenlik Dönemi

İnsan, yaşamı boyunca sürekli değişim ve gelişim içindedir. Ergenlik dönemi, belki de bu gelişim sürecinin en önemli evresini oluşturmaktadır. Çocuklukla yetişkinlik arasında yer alan ergenlik döneminin, topluma, kültüre ve kişiye göre farklı özellikler taşıması nedeniyle tanımını vermek çok güçtür. Ergenlik dönemi ile ilgili günümüze kadar birçok tanım yapılmıştır (Dinçer 2008: 3). Buluş (ergenlik-önergenlik), ergenliğin başlarındaki biyolojik-cinsel gelişme dönemidir.

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olan ergenlik, yeni davranış ve rollerin denendiği, bireyde biyolojik, psikolojik ve sosyal olmak üzere köklü değişikliklerin görüldüğü, anlaşılması güç bir dönemdir (Cansever 2013: 193).

Ergenlik dönemi; eşsiz bir gözdağı, değişim, meydan okuma ve fırsat zamanıdır. İnsan gelişiminin başka hiçbir aşamasında böylesi büyük bir değişim, böylesi kısa bir zamanda ve bu kadar çok alanda gerçekleşmez. Bu dönemde vücudumuz, zihnimiz, yeteneklerimiz ve kişiler arası ilişkilerimiz değişir (Yalom 2008: 11).

Erik Erikson, bu dönemin temel görevinin, kimlik geliştirmek - başkalarından farklılık hissi- olduğunu ileri sürmektedir. Kimlik hissi; tutarlı ve anlamlı –bireyselliğin tam karmaşıklığını fark ederek- yetenekler ve potansiyelle tutarlı olmalıdır (Yalom 2008: 23).

2.1.1. Ergenlik Dönemi ve Tanımı

Ergen sözcüğü, batı literatüründeki “adolescent”in karşılığı olarak kullanılmıştır. Latince büyüme, olgunlaşmak anlamında kullanılan

“adolescence” fiilinin kökünden gelmekte olan bu sözcük, yapısı gereği bir durumu değil bir süreci belirtmektedir; günümüzde bireyde gözlenebilen sürekli ve hızlı bir gelişme evresi olarak da tanımlanabilir (Yavuzer 2002: 262).

Milli Eğitim Bakanlığı’nın tanımına göre gençlik, ‘buluş çağına erme sebebi ile biyo-psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan çocukluk ve genç yetişkinlik arasında kalan 12-14 yaşları arasındaki dönemdir.

UNESCO’nun tanımına göre genç, öğrenim yapan ve hayatını kazanmak için çalışmayan ve evli olamayan insandır (Yılmaz 2007: 34). Ergenlik dönemi, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir (Yavuzer 2002: 262). Bu dönem, Piaget’in “Düşüncenin Gelişimine İlişkin Dönemleri”nde 12 yaş ve üzeri olan “soyut işlemler” dönemine denk gelir.

Soyut işlemler dönemindeki ergenler varsayımlar kurabilirler, mantıksal sonuçlar çıkartabilirler ve ister somut ister soyut biçimde olsun, sorunlara farklı bir açıdan bakıp, karmaşık çözümler üretebilirler (Eraslan 2010: 2).

2.1.2.Ergenlik Dönemi Gelişim ve Özellikleri

Ergenlik dönemi gelişim görevlerini Ersanlı (2005)’ya göre; Cinsellik konusundaki ilgilerini gizli tutmayı öğrenme,

- Yaşıtları içinde yer edinme,
- Soyut düşünebilmeyi başarma,
- Yeniden beden imajı oluşturma,
- Bir meslek için hazırlanma,
- Evlilik ve aile hayatına hazırlanma,
- Değerler ve ahlak sistemi geliştirme,
- Duygusal bağımsızlığa ulaşmadır.

- Bu dönemin diğer gelişim görevlerini bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedeni olumlu kullanmak, cinsel rolünü kabul etme ve bu role ilişkin davranışlar geliştirme, kendisi ile ilgili önemli kararlar verebilme, toplumsal sorumluluk alma olarak ifade edilebilir.

Toplumun araç-gereç ve beceriler dünyası ile iyi bir ilişkinin kurulması ve ergenlik çağının gelmesi ile çocukluk dönemi sona erer. Gençlik çağı başlar. Ergenlik ve delikanlılık yaşlarında, bedenin ve eşeyssel organların hızlı bir gelişimi olur (Kılıçarslan 2010: 22).

Ergenlik çağındaki değişiklikler, cinsel salgı bezlerinin kana bol miktarda salgı bırakmalarıyla başlar. Erkeklerde testosteron, kızlarda östrojen salgıları beyindeki hipofiz bezinin uyarılmasıyla bol miktarda üretilmeye başlanır (Cüceloğlu 2004: 345). Ergenin bedensel gelişimi denildiğinde, beden yapısıyla ilgili olarak akla gelen en önemli gelişmeler, boy ve ağırlık artışıyla iskelet ve kas gelişimi, iç salgı sistemindeki gelişim ve çeşitli organlarda görülen büyümedir (Yavuzer 2002: 264). Büyüme, gelişme açısından kız ve erkekler farklılık gösterir.

Ergenlik dönemi kızlarda daha erken başlar. Bu farklılık çok büyük miktarda olmama kaydıyla kızlarda genelde 9-11, erkeklerde ise 11-13 yaşlarında ergenliğe adım atma söz konusudur (Abalı 2012: 13). Ergenlik dönemi sosyal gelişim, özdeşleşme ve arkadaşlık, bu dönemdeki sosyal ve duygusal gelişimin iki önemli yönünü oluşturur (Cüceloğlu 2004: 369).

Özdeşleşme, gençlik çağına özgü ruhsal yapı içinde aile bireylerinden başlayarak çevredeki kişilere, düşüncelere, kültüre doğru gittikçe genişleyen bir alanda, istemli ya da istemsiz olarak benimsediği, özümlediği düşünce, davranış, tutum ve eylemlerden oluşan bir süreçtir (Yavuzer 2002: 279).

Ergenlik döneminde çocuk, bireyselleşme ve bağımsızlaşma arayışlarına girer. İlişkilerindeki yoğunluğu, aile içerisinde arkadaş çevresine doğru yönelir. Ergenlik dönemindeki çocuk için arkadaş grubu içerisinde yer edinmek, arkadaşları tarafından onaylanmak önemlidir. Çocukta meydana gelen değişim,

ebeveyn ilişkilerinde sorunlara yol açabilir, anne babanın çocuğa karşı müdahaleci tutumları artabilir. Bu dönemde ergenle yeni bir iletişim biçimi geliştirmek, ergeni dinlemeye ve anlamaya dönük yaklaşımlar içerisinde olmak, ayrıca bağımsız kararlar alabilme yetisi ve özgüven duygusunu geliştirecek yaklaşımlarda olma sorumluluğu ebeveynlere düşmektedir (Kılıçarslan 2010: 6).

Ergen, toplumda saygınlık kazanmaya ve statü sahibi olmaya gereksinime duyar. Toplumsal uyum, geniş ölçüde bu gereksinimin karşılanmasına bağlıdır. Ergenlik yılları bir anlamda, toplumsal gelişim ve uyum yılları olarak da nitelenebilir (Yavuzer 2002: 276).

Ergenin duygusal dünyasında bazı çelişkiler dikkati çeker. Yalnızlıktan duyulan hazzın yanı sıra bir gruba katılma özlemi; yetişkini hor görme ama ona dayanma; endişe (anksiyete) ve umutsuzluğa karşın geleceğe coşkuyla yöneliş, belirgin çelişkili duyguları arasında yer alır (Yavuzer 2002: 269). Birçok araştırmacı, ergenlik döneminde yüksek bir duygusallık görüldüğü noktasında birleşmektedir. Bu evrede duyguların şiddet kazandığı ve ergenin tüm yaşamında etkili olduğu görülür (Yavuzer 2002: 270).

Bu dönemde, düşünme ve davranışlarını daha iyi değerlendirmenin sonucu olarak pişmanlık veya utanç, güvensizlik veya çekingenlik duyguları ortaya çıkabilir. Yine bu dönemde en sık rastlanan heyecan biçimleri korku, endişe ve öfkedir.

Ersanlı (2005), çocukluktan yetişkinliğe geçiş yılları olan ergenlik dönemini Erikson, kimlik karmaşası kavramıyla karakterize ettiğini ifade etmiştir. Kimlik oluşumu, her ne kadar bebeklikle başlayan ve yaşam boyu devam eden bir süreç olsa da, bu sürecin en kritik evresi, ergenlik evresidir.

Ergen bu dönemde tutarlı bir benlik gelişiminin anlatımı olan bireyselleşme olgusunu en yoğun şekilde yaşar. “Ben kimim?, Neye inanıyorum, Ne yapacağım?, Ne yapmak istiyorum?, Yaşantıma nasıl yön vereceğim” gibi soruların cevabını arar. Ergen, nasıl bir insan olacağını düşünmekte ve ileriye yönelik hayaller kurmaktadır (Berklin 1978: 46).

Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramına göre, ergenlik dönemine karşılık gelen, yaklaşık 10-18 yaşları arasında “geleneksel aşama”dan geçilir. Bu aşamanın ilk evresinde birey, grup normlarına uyum sağlamaya çalışmaktadır. Doğru olmak, başkaları ile ilgilenmek, iyi olmak, sadık ve güvenilir olmak çabasıdır.

Grubun beklentileri ve kuralları doğrultusunda davranmayı öğrenir. Başkaları tarafından sevilmemek ve onaylanmamak ergen tarafından kabul edilemez durumlardır. Ergen, başkalarının davranışını değerlendirirken sonucu değil, niyeti göz önünde bulundurmaktadır (Dinçel 2006: 45).

Bilişsel fonksiyondaki yaygın değişimler, ergenlerin, soyutlamalarla baş etmelerine izin verir; geleceği planlamak; daha önce sorgulanmayan tutumları, davranışları ve değerleri sorgulamak ve kendilerini kendi düşüncelerinin nesnesi olarak almaktır (Yalom 2008: 22).

Zihinsel gelişim, somut operasyonlardan formel operasyonlara geçer. Formel operasyonlar düzeyine gelen birey artık yetişkin dünyasıyla tam bir iletişim içine girmeye hazırdır. Çünkü bilişsel gelişimin en son aşamasına gelmiştir.

Formel operasyonlar gelişirken bireyin kişilik yapısı da gelişir ve bireyin ahlak anlayışında olduğu kadar, kendini algılayışında da temel değişiklikler yer alır (Cüceloğlu 2004: 352).

Ergen bu dönemde tümevarım ve tümdengelim yolları ile düşünebilme yetisi kazanır (Kılıçarslan2010: 19). Ergen bireyler için soyut kavramlar artık düşünülmesi gereken ve cevap bulunması gereken konular arasına girmiştir.

İdeolojik kavramlar, siyasi görüşler, ölüm, öldükten sonraki hayat, gerçek sevgi, aşk, hayatın anlamı, sadakat, gerçeklik, adalet, güven gibi konular hem ergen bireyin ilgisini çeker hem de bu konular üzerine meşguliyetler ve soru işaretleri olabilir (Abalı 2012: 30).

2.1.3.Ergenlik ve Aile Kavramı

Gençlik çağında anne baba ile gencin ilişkisini belirleyen çeşitli etkenler vardır, bunların en önemlisi, ergenlik çağında gence karşı anne ve babanın tutumu, anne babanın kişilikleri, anne babanın anlaşması ve birbirine uyumudur (Öner, Onur 1986: 48).

Anne babaların, gençlik dönemindeki çocuklarıyla iyi bir iletişim kurabilmeleri için öncelikle kendi aralarındaki iletişimin sağlıklı olması gerekmektedir. Daha sonra gençlik döneminin özelliklerini bilmeleri ve çocukların da meydana gelen değişimlerin, normal olduğunu kabul etmeleri gerekmektedir (Alisinanoğlu 2002: 62).

Ergen bu dönemde, büyüklerin kontrolünden sıyrılmaya ve çevresindekilere kendine yeterli olduğunu göstermeye çalışır. Bir yandan bağımsız olma isteği diğer yandan ailenin desteğini duyulan ihtiyaç, bir yandan yalnız kalma isteği, diğer yandan bir grup içinde olma isteği toplumsal sorunlarla yakından ilgilenirken; topluma isyan etme arzusu gibi duygusal kararsızlar, gençlerin öfkeli olmasına yol açabilmektedir.

Anne ve babası ile birçok konuda çatışmaya giren gencin kendisi eleştiriye gelemeyken; yerli yersiz anne ve babasını eleştirmeye başlar, anne ve babasından daha çok arkadaşlarıyla vakit geçirmek ister (Yörükoğlu 1985:28).

Bu dönemde gençle ebeveynler (anne ve baba) arasındaki ilişki çıkmaza girmekte, çocuklukla yetişkinlik arasındaki bireye bazen bir çocuk bazen de bir yetişkin gibi davranılmaktadır.

Ergen, anne baba için hala bir çocuktur en basit konularda bile müdahaleler yapılmakta, davranışları sınırlandırılmaktadır. Gencin içinde bulunduğu dönem dikkate alınmadan onu sürekli baskı altında tutmak ve çelişkili davranmak, olgunlaşmayı geciktirmekte ve engellemektedir.

Genç, kendi başına kararlar alabilmeli ve bunların sorumluluğunu üstlenmeyi öğrenmelidir. Bunun için büyüklerin onlara fırsat tanıyarak olması gerekmektedir. Diğer yandan gencin, güven duyacağı yakınlarla ihtiyacı vardır.

Onların tecrübeleri ve korumaları, genç için önemli desteklerdir (Özcan 1985:238).

Gençlerin anne ve babaları ile olan ilişkilerini inceleyen pek çok araştırma yapılmıştır. Türkiye'de yapılan bir araştırmada (Kökner 1979), gençlerin aileleri ile çatışma konularının en çok şu noktalarda toplandığı belirlenmiştir. Çocuk yerine konmak, anne ve babanın baskıcı ve katı tutumları, anlayışsızlıkları ve hoşgörüsüzlük, verilen kararlara katılamamak, sorumluluk verilmemesi.

300 liseli gence anne ve babalarından yakındıkları en önemli 3 konuyu yazmalarının istendiği bir araştırmada (Yörükoğlu 1985), gençlerin yakındıkları konular en çok aşağıdaki başlıklar altında toplanmıştır:

- Anne ve babalarının her şeylerine karışması,
- Serbestlik tanımamaları,
- Çok etkili veya ilgisiz davranmaları
- Çok sık eleştirmeleri,
- Anlayışlı olmamaları,
- Her konuda yönlendirmek istemeleri,
- Sorumluluk vermemeleri.

Lise son sınıfta okuyan gençler üzerinde yapılan başka bir araştırmada (Kulaksızoğlu 1985), gençlerin en çok şu konularda aileleri ile çatışmaya girdikleri saptanmıştır:

- Aşırı şekilde nasihat edilmesi,
- Okuldaki ders başarısının tenkit edilmesi,
- Ailenin baskı yapması,
- Evde azarlanması,
- Eve geç gelmeye izin verilmemesi,
- Anne ve babanın, gencin yanında tartışması okulda yüksek başarı beklenmesi,

- Anne babanın, gencin her şeyini öğrenmek istemesi,
- Anne babanın, genci anlamaması,
- Bir konunun çok uzatılması,
- Anne baba tarafından eleştirilmek,
- Sağlık durumları ile çok ilgilenilmesi.

Kayseri'de bir lisede öğrenim gören bir grup öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada ise (Söyleyici 2011: 25), öğrencilerden ailelerine imzasız birer mektup yazmaları istenmiştir. Araştırmanın sonucunda lise çağındaki gençlerin büyük bir kısmının, anne babalarının kendilerine güvenmediği inancında oldukları ve aileden uzaklaşmak, aile içi iletişimin düzensizliği ve güven bunalımı gibi ortak problemler yaşadıklarını tespit edilmiştir. Öğrenciler, kendilerine maddi imkânların eksiksiz olarak verilmesinin problemleri halletmediğini, kendilerini dinleyen anne baba istediklerini belirtmişlerdir.

Tan (1974), ergenlerin anne babaları ile en önemli sorun alanları konulu çalışmasında okul ve ders çalışma, arkadaş ilişkileri, gezme ve izin, oyun ve boş zaman faaliyeti, giyim ve süslenme konularını ergenin anne ve babası ile aralarındaki en önemli sorun alanları olarak görmektedir.

Yaşları 14 ile 19 arasında değişen 357 lise öğrencisi üzerinde yapılan başka bir araştırmada ise ergenler ile anne babaları arasında en çok çatışmanın onların arkadaşları ile neler yaptığını bilmek istemesi yüzünden ortaya çıktığı bildirilmiştir. Sağlık konusundaki çatışmada ilk sıralarda yer almaktadır.

Oktay (1985), çocukları ergenlik döneminde olan anne ve babaların çocuklarındaki değişimin normal olduğunu ve bu durumun geçici olduğunu kabul edip, gençlerle iletişimde konferanslar, ahlak dersleri vermek, tavsiyelerde bulunmak veya abartılı duygusallık gösterileri yerine onları dinlemeleri ve onların istediklerini anlamaya çalışmalarının önemli olduğunu belirtmiştir.

2.1.4.Ergenlikte Arkadaşlık İlişki Durumları

Arkadaşlıklar, toplumsallaşma sürecinde bütün yaşam boyunca önemli olsa da ergenlik dönemindeki bazı gelişimsel özellikler, arkadaşlığın bu dönemdeki önemini arttırmaktadır.

Ergenlik döneminin özellikle başlarındaki hızlı bedensel toplumsal ve duygusal gelişim ile baş etmeye çalışan genç, yeni deneyimlere girer. Bu arada başkaları tarafından desteklenmeyen ergen, başkalarıyla bağlantı kurmaya gereksinim duyar ve kendisiyle aynı değişiklikleri yaşayanlara yani akranlarına yönelir (Çok 1993: 27).

Gençliğin gelişim görevlerinden birinin de; her iki cinsten yaşıtlarıyla yeni ve olgun ilişkiler kurmak olduğu bilinmektedir. Ergenlik öncesi dönemde genellikle aynı cinsten kişilerden oluşan arkadaşlıklar, bu dönemde; yerini olgun kız-erkek ilişkilerine bırakmaktadır (Gander, Gardiner 1981:112).

Ergenlerin arkadaşlarıyla ilişkileri, anne babaları ile kuracağı ilişkilerden farklıdır. Anne baba ile çocuk arasında ebeveyn otoritesine dayalı bir ilişki vardır. Anne baba yol gösteren, doğruları söyleyen ve karar verendir, buna karşılık akranlarla beraberlik farklı bir ilişkiyi gerektirir.

Bu ilişki daha eşitlikçi bir sosyal teması gerektirir. Akranlarıyla kurduğu ilişkide, genç başta eşitlikçi, sosyal, ilişki kurmayı, güvenli davranış göstermeyi, kendi düşüncesini ifade etmeyi, başkalarının fikirlerini hoşgörü ile karşılayabilmesini öğrenir. Aynı zamanda ergen, aileden gelen değer yargılarıyla arkadaşlarından gelen değer yargılarını birbirleri ile uyuşturma uğraşısı içindedir (Kılıççı 1989: 15). Ausubel (1981), ergenlik döneminde yaşıtlar grubunun yedi temel işlevi olduğunu belirtmektedir (Onur 1995:18).

Bunlar:

- Ailenin Yerini Alma,
- Dengeleyici Etki,
- Benlik Saygısı Kaynağı,

- Davranış Standartları İçin Kaynak Olma İşlemi,
- Sayıca Çok Olmanın Getirdiği Avantaj,
- Yaparak Deneme Olanağının Sağlanması,
- Model Alma Olanaklarıdır.

Ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkileri, toplumsal ilişkilere öncülük eder. Arkadaşlarca aranmak, beğenilmek ve benimsenmek, benlik saygısının önemli bir koşuludur.

Genç arkadaşlarıyla yardımlaşarak, paylaşarak duygusal alışverişe girerek, dostluk bağları kurarak, toplumsal becerilerini geliştirir ve insanlarla geçirmeyi öğrenir. Arkadaş kümesine giren genç, artık tek başına bir birey, hem de topluluğun eşit bir üyesidir (Yörükoğlu 1985:59).

Çocuklukta; arkadaşlarıyla ilişkileri kısıtlanmış, yetişkinlerle olan temaslarında horlanmış çocuk, bunun etkilerine ergenlik ve yetişkinlik döneminde yaşıtları ile eşitlik ilkesine dayalı, sosyal ilişki kurmakta başarılı olamayan çocuk ve gençlerin arkadaşları tarafından kabul görme konusunda sorunları olacaktır.

Arkadaşlarınca kabul göremeyen çocuk, güvensiz, kırgın ve küskün olur. Arkadaş grubunda itilme ve arkadaş olmayı arzuladığı akranları tarafından dışlanmak, genci üzer (Kulaksızoğlu 2000).

2.1.5.Ergenlik Döneminde Öğrencilerin Problemleri

Ergenlik dönemi birçok genç için, birtakım kararlar verme ve tercihler yapma sürecidir. Bu dönemdeki genç, öğrenim alanında, meslek alanında ve benzer birçok alanda tercihler yapmak zorundadır. Bununla birlikte, toplumun kendisinden beklediği gelişim görevlerini de yerine getirmek zorundadır. Bütün bunları yerine getirirken, gencin bir takım sorunlar yaşaması doğaldır (Jersild1978:5). Ergenlik çağındaki gençler üzerinde yapılan araştırmalar, bu gençlerin problemlerinin bulundukları yaş grubuna, okula devam edip etmemelerine, anne babanın gence karşı olan tutumuna, gencin zekâsına, çevresi

tarafından kabul edilme derecesine göre değiştiğini göstermiştir (Kulaksızoğlu 2000:118).

Ortaöğretim okullarında rehberlik servisine başvuran öğrencilerin sorunları genellikle aileden, okuldan ve kendi iç dünyalarından, kaynaklanmaktadır. Fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimin doğal bir sonucu olarak gençlerde oluşan değişiklikler; gerek aile ortamında, gerekse okulda, pedagojik kurallar doğrultusunda yönlendirilebilmektedir. Bu durum gençlerin, doğal gelişimini olumsuz yönde etkilemekte ve onların bazı psikolojik sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır (Aydın 1986:10). 24-28 Ekim 1988 tarihleri arasında toplanan birinci gençlik şurasında, ortaöğretim gençliğinin sorunları on başlık altında toplanmıştır.

Bunlar:

1.Biyolojik büyüme ve değişmeye bağlı problemler

- Cinsel kimliğine bağlı doğru bilgilerden yoksunluk ve cinsel kimliğini benimseyememe,
- Gelişme ve büyümeyi engelleyici zararlı alışkanlıklara mesela iki sigara uyurturucu gibi yönelme,
- Okullarda yeterli sağlık hizmetlerinin bulunmaması.

2. Psikolojik büyüme ve gelişmeye bağlı problemler

- Gelecekte endişe duymak,
- Sorumluluk alamama,
- Kendini eleştirememe,
- Aileden aldığı değerler ve sosyal kontrol unsurlarına İncelemeden karşı çıkma, aile içinde uyumsuzluk,
- Okulun verdiği değer ve normlar ile sosyal kontrol unsurları karşısında kayıtsız kalma ve uyumsuzluk gösterme.

3. Sosyal Kültürel ve Akademik Büyüme Ve Gelişme Problemleri

- Serbest zamanlarını değerlendirerek faaliyet alanları sağlayamama,

- Anne baba ve öğretmenlerle ortaya çıkan anlaşmazlıklarda diyalog kuramama,
- Aile okul işbirliğinin yeterince sağlanamaması,
- Sosyal ve kültürel kimlik kazandıracak kurum ve araçların ahenksizlik ve yetersizliğinden doğan sosyokültürel problemler.

Ergenlik dönemi süresince ergenlerin duygusal kararsızlıkları geniş ölçüde azalsa da, ortaya çıkan yeni durumlar 15-18 yaş arasındaki gençler için problem yaratabilir. Bu yaşlarda, özellikle gelecek hakkında karar vermek zorundadırlar ve yaşıt grupları ve toplumla olan ilişkileri daha karmaşıktır (Vernon 1999: 21). Young (1978)'a göre 13-19 yaşlar arasındaki gençler, bu yaşlarda okul dışında kendi yaşamları ile ilgili önemli kararlar alma durumundadırlar. Onlar bir meslek seçme ve para kazanma konularında saygılıdırlar. Ayrıca ailelerinden bağımsız olmak istemleri onlarda kaygı ve gerginliğe neden olmaktadır (Muro, Kottman 2001:3). Cole (1970)'un, gençlik psikolojisi adlı kitabında, bu konu ile ilgili araştırma sonuçlarına yer verilmiştir. 10 binden fazla liseli öğrenciyi kapsayan ve pek çok araştırmadan derlenmiş olan problemler, bir liste biçiminde verilmiş ve çok uzun olan bu problemler listesinde öğrencilerin yüzde 25' inden çoğunun belirttiği problem konuları şöyle belirtilmiştir.

4. Aile ve Ev İle İlgili Problemler:

Sorunlarını anne baba ile konuşamama, iletişim kopukluğu, ailenin maddi durumunun yetersizliği, gençlerin anne babaları tarafından yeterince anlaşılamaması, çocuk yerine konulması, izinsiz evden dışarı çıkılamaması, anne-babanın arkadaş seçimlerine karışmaları, kız-erkek arkadaşlığının aile ve çevre tarafından anlaşılmaması ve karşı çıkılması, cinsel sorunlarını aile üyeleriyle konuşulamaması ve kuşak çatışmasının yaşanması.

5. Toplum İçindeki Durumu İle İlgili Problemler

Toplumda nasıl davranacağını bilememek, arkadaş edinememe ve yanlış anlaşılma.

6. Kız-Erkek Arkadaşlığı İle İlgili Problemler

Karşı cins ile arkadaşlık kuramama.

7. Okul İle İlgili Problemler

Derslerde başarılı olamamak, ders çalışma yöntemlerini bilmeme, ezberleyememe sınıfta konuşamama, okul seçimi, öğretmen-öğrenci ilişkileri, anne babanın dersler üzerindeki denetimi, düşük başarı ve düşük özsaygı (Orvin 1997:117).

8. Meslek Seçimi İle İlgili Kaygılar

Hangi mesleği seçmesi gerektiğini bilmemek, çalışırken zevkle iş yapıp yapamayacağı, mesleğinden tatmin olup olamayacağı, iş bulma zorluğu.

9. Ahlak Din Ve İnanç Konularındaki Problemler

Dini konularda daha çok bilgi edinmek isteği, neyin doğru, neyin yanlış olduğunu bilmemek ve ölüm korkusu.

10. Sağlığa İlişkin Problemler

Özoğlu (1985), gençlerin gelişimini etkileyen ve kişiliğini oluşturmada rol oynayan kaygılarını şöyle ifade etmektedir. Yükseköğretime geçiş ve devam ile ilgili problemler, yükseköğretime nasıl girebileceği, istediği programa girip girememesi ve açıkta kalma kaygısı, geleceğe ilişkin kaygılar, iş bulma, para kazanma, ev kurma, evlenme ve bunların güçlüklerinin yarattığı kaygılar, anne ve baba ile ilişkilere yönelik kaygılar, okul ile ilgili kaygılar, meslek seçimi ile ilgili kaygılar, dini konulardaki kaygılar ve arkadaş ilişkileri ile ilgili kaygılar.

Sayraç (1985) ise okuyan gençliğin sorunları konulu yazısında ortaöğretim gençliğinin içinde bulunduğu sorunları iki ana grupta toplamıştır:

- A) Aileden yakın çevreden kaynaklanan sorunlar,
- B) Okul kaynaklı sorunlar

Aileden kaynaklanan sorunlar; ailenin maddi durumu, anne ve babanın anlayışsız olması. Okul kaynaklı sorunlar ise; okul seçimi, öğrenci öğretmen

ilişkisi, üniversiteye hazırlık kursları ve mezun olduktan sonra iş bulamama endişesidir.

Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Test ve Araştırma Bürosu tarafından 1961 yılında yayınlanan, bir araştırmaya göre yurdumuzda liselerde ve dengi okullarda okuyan öğrenciler, kendilerini pek fazla problemlili hissetmektedirler.

Bu araştırma, öğrencilerin kendilerini Amerika'daki öğrencilerden 2 kat fazla problemlili hissettiklerini ortaya çıkarmıştır. Okul yaşantısı ve gelecek ile ilgili problemler öğrencileri birinci derecede üzen sorunlar olarak belirtilmiştir. Arkadaşlık ilişkileri ve toplumsal ilişkiler ise ikinci sırayı almaktadır.

Araştırmaya göre, okulla ilgili sorunlardan öğrencileri en çok üzen sorunlarda öğretmenlerle ilgili olanlardır. Öğrenciler genel olarak öğretmenlerin haksızlık etmelerinden, incitici sözlerden ve alaylarından, daha çok gözde öğrencilerle ilgilenmeleri nedeninden, sık sık değişmelerinden, onlarla görüşmeye olanak bulamamaktan, şikâyetçi olduklarını belirtmişlerdir (Öztürk 1990:199).

2.1.6.Ergenlik Döneminin Psikolojik Olarak İncelenmesi

İnsan kişiliği; yaşamın temel dürtülerinin oluşturduğu, canlının yaşaması ve çoğalması için gerekli ve zorunlu olan ilkel biyolojik güçleri içeren, adına id (alt-benlik) dediğimiz bir sistem ile bu temel sistemden kaynaklanan ve insanın öğrenmeleri, eğitimi, insanlar arası iletişimi sonucu oluşan, ego (benlik-sistemi) ve yine insanın içinde doğup büyüdüğü toplumsal koşulların, ana-baba etkilerinin gelenek, görenek ve ahlak, din kurallarının yapılandığı, adına süper ego (üst-benlik) denilen üçlü bir yapılanma göstermektedir (Özügurlu 1990:194).

Freud (1952), kişiliğin yapısının üç alt sistem (id, ego ve süperego) içerdiğini ve bu üç alt sistemin birbiriyle etkileştiğini ortaya koymaktadır. Bir bireyin davranışının id, ego ve süper ego arasındaki etkileşimin sonucu olarak düşünülmeli gerektiğini ifade etmektedir (Ceyhan 2000: 48).

Alt benlik (id), doğuştan gelen ve bedende var olan ilkel ruhsal yapıdır. Organizmadaki temel gereksinimlerin, dürtülerin kaynaklandığı bölümdür. Açlık,

susuzluk, cinsel güdü ve saldırganlık güdülerinin güç deposudur. Başka bir anlatımla kişilik yapısının dürtüleyici sistemidir.

Alt benlik, haz ilkesine (pleasureprinciple) göre çalışır. Alt benlikten gelen dürtü ve uyarılar, benliği zorlayarak doyum ararlar. Zaman, yer ve kural tanımaksızın doyuma ulaşmak isterler. Alt benlikten gelen dürtüler tümünden bilinç dışıdır (Yörükoğlu 1985:72).

İnsan, alt benlik (id) sisteminin haz yaşantısı isteyen, kurallara, toplumsal kısıtlamalara aldırmayan, istekleri yönünde davranınca, bir başıboşluk içinde deyim yerindeyse, hayvansal bir yaşam sürer (Özügürlü 1990:194).

Ego (benlik) ve süperego (üst benlik) ise, çoğunlukla önceki çocukluk yaşantılarına dayalı olarak bireyde ilk beş yaşta gelişmektedir. Ego, id'in gerçeklerle temas eden parçasıdır.

Yeni tepki ve yaşantı kalıplarını idare eden ve gerçeklik prensibi ile çalışan, id'in gelişmiş kısmından oluşan, sonradan edinilmiş yaşantıları içine alan sistemdir. Böylece; ego, gerçek dünya ile temas eden, bundan dolayı bilinci kontrol eden ve gerçeklik, mantıksal düşünce ve planlama sağlayan kişilik parçasıdır. Süperego, kişiliğin ahlaki ve yargısal yanıdır. Engelleyici ve yasaklayıcı tepki kalıplandır.

Toplumsal, ailenin kurallarını temsil etmekte ve ahlaki gerçeklik ilkesine göre çalışmaktadır. Böylece; toplumun ahlaki kurallarını ve değerlerini algılamasına dayalı olarak bireyin kişiliğinin ahlaki yönüdür. Ego, gerçek dünya ile etkileşmektedir. Aynı zamanda, süper ego ve id'i kontrol etmektedir ve denge sağlamaktadır. Denge sağlanamadığı zaman id'in hükmettiği birey, davranışlarında düşünmeden hareket etmektedir.

Süper ego; bireye hükmediyorsa birey aşırı derecede töreci olmaktadır. Bireyin çevresine uyumu için ego, id ve süper ego arasında denge sağlanmalıdır. Freud (1952), bireyin kişiliğinin ilk beş yaşında temel olarak oluştuğunu belirtmektedir (Ceyhan 2000:48).

Benlik kavramı, ergenlikte ve ilk yetişkinliğin ilk zamanlarında son derece önemli olan dinamik ve hayat boyu devam eden bir aşama içinde gelişir. Diğer insanlarla iletişimden ya da kendi duygularımızla ve düşüncelerimizle iç diyalogumuzdan çıkar.

Disiplin ve sevgi aracılığıyla ana babadan, uygun eylemi gösterme baskısıyla akranlardan ve birçok olaylardan etkilenir. Buna karşılık ruh ve beden sağlığımızı, akademik başarıyı ve meslek seçimini etkileyebilir. Eğer her şey yolunda giderse çeşitli parçalar birbiriyle karışır ve her şeyi içine alan bir benlik kavramı oluşur (Temel, Aksoy 2001:21).

Rogers (1978)'in, kişilik görüşünde benlik, kişiliğin merkezidir. Benliği, çevre ile organizmanın etkileşimi geliştirmektedir. Benlik gelişimi süreçtir ve bütünleşmeye eğilim gösterir. Benlik, fenomenal alan ile sürekli etkileşimin sonucu olarak değişmekte ve gelişmektedir. Rogers (1978)'in, kişilik kuramında, kişilik bir süreçtir. Organizma, fenomenal alan ve benlik bileşenleri bireyde değişimler oluşturmakta ve etkileşmeye devam etmektedir. Rogers (1978), insan davranışlarını bir tek güdüye mal eder; kendini gerçekleştirme güdüsü. Bu, organizmanın varlığını sürdürebilmesini sağlayan tüm güçlerini geliştirmeye yönelik, doğuştan var olan bir eğilim olarak tanımlanmaktadır. İlk yaşlardan itibaren davranışlarını bu güdüyü gerçekleştirme amacına yönelten birey, kendi benlik kavramını da oluşturmaktadır. Rogers (1978), kişiliğin gelişimine ilişkin açıklamasında, bireyin algıladığı gerçeklerle etkileşirken yaşantılarının kendini gerçekleştirme ihtiyacını karşılayıp karşılayamadığını değerlendirmeye başladığını belirtmektedir. Gelişme için uygun koşullar sağlanan bir birey, tam olarak fonksiyonda bulunan bir bireydir. Bu koşullar altında birey bütün yaşantılara açık olmakta ve yeni yaşantılara sahip olurken, sürekli bir değişme durumu içinde olmaktadır (Ceyhan 2000:49).

Rogers (1978), kişinin olduğu ile olmak istediği benlik alt yapıları arasındaki farklılık arttıkça; bireyde uyumsuzluğun da o kadar çok olacağını kabul etmiştir. Ergen gerçek benliği ile ilgili olumlu algılar geliştirdikçe, çevresindeki kişilerin beklentisi konusunda kaygıları azalacak ve çevresiyle ilgili olumlu

deneyimleri de geliŖecektir. Bu Ŗekilde gencin ideal ve gerçek benliği yakınlılaŖacaktır (Aydın 1996:170).

Ergenlik kavramı, insanoğlunun inkâr edemeyeceği bir süreç olması sebebiyle insanlık tarihi boyunca eŖitli yazarlar ve dŖnrlerce deęiŖik yönleri ile incelenmiŖtir. Aristo gençlik çağını sürekli bir sarhoŖluk olarak tanımlarken, sarhoŖ kiŖiden ne denli tutarlı ve uyumlu bir davranıŖ beklenirse, gençten de o kadarının beklenilebileceğini irdelemiŖtir. Genlikteki eliŖkileri, dengesizlikleri, duygusal çalkantıları bu nedenle bir hastalık olarak değil, sağlıklı bir çılgınlık olarak nitelemenin daha yerinde olacağını savunmaktadır (Yörükoğlu 2007:126).

2.2.Zorbalık

Zorbalıkla ilgili ilk alıŖmaların, refah düzeyi yüksek İskandinav lkelerinde yapıldığı ve zamanla dünyanın deęiŖik yerlerinde benzer alıŖmaların, araŖtırmaların giderek yaygınlık kazandığı görülmektedir (Berger 2007:36).

2.2.1.Zorbalık ve Akran Zorbalığı

Zorbalık konusunun bilimsel olarak sistemli biçimde ele alınması 1970’lerde İskandinavya’daki okullarda gerekleŖtirilmiŖtir. Bunu izleyen yıllarda ise bu konuda literatürde gerekleŖen alıŖma sayısı hızla artmıŖtır (Olweus 2003:121). 1978 yılında Olweus tarafından yazılan “Aggression in the Schools: Bulliesand WhippingBoys” adlı kitap alan yazında ilk ve temel eserlerden biri olarak kabul grmŖtir.

Akran zorbalığına toplumsal olarak dikkat çeken olay, Norveç’te 1982 yılında 10–14 yaŖları arasında 3 erkek çocuğun, yaŖıtlarının istismarı sonucu intihar etmeleridir. Bunun zerine Norveç Eğitim Bakanlığı, akranlar arası zorbalıkla ilgili ülke genelinde kampanya baŖlatmıŖtır. Olweus, Norveç ile diğer İskandinav lkelerinde yapılan ilk alıŖmalarda yer almıŖtır (Olweus 2003:123).

Zorbalıkla ilgili en kapsamlı araŖtırmaları yapan Olweus, alıŖmalarının ilk dönemlerinde zorbalığı, bir grup tarafından yapılan ve daha çok Ŗiddet anlamına gelen ‘mobbing’ sözcüğü ile ifade etmiŖtir. Daha sonraki dönemlerde mobbing

teriminin yerine bullying terimini kullanmaya başladığı görülmektedir (Kılıç 2009).

Literatür açısından bakılması durumunda; zorbalığın ortak bir tanımı bulunmamakla birlikte genellikle Olweus'un tanımı kullanılmaktadır. Bu tanıma göre Olweus (1995: 112), zorbalığı; bir birey veya grup tarafından, savunmasız olan bir kişiye karşı yapılan, fiziksel veya psikolojik sonuçları olan ve süreklilik arz eden bir şiddet olarak tanımlamaktadır.

Söz konusu araştırmacının yapmış olduğu ilk tanımın içeriğini de önemli oranda genişlettiği ve grup şiddetinin yanına bireysel şiddeti de eklediği gözlenmektedir (Kılıç 2009).

Başka bir tanıma göre ise zorbalık, mağdur edilenin acı çekmesine, korkmasına neden olan, taraflar arası, ki burada akran zorbalığı da devreye girmektedir, güç dengesizliğinin olduğu, güçlünün güçsüz olana baskı yaptığı, mağdur olan kişi tarafından gelen kışkırtmanın olmadığı ve akran çocuklar arasında tekrar eden fiziksel, sözel ve psikolojik saldırganlıktır (Pişkin 2006:78).

Sharp ve Smith (1994)'e göre ise zorbalık; bir öğrencinin akranı olan başka bir öğrenci tarafından mağdur seçilip, ona rahatsızlık verebilecek, güzel olmayan şeyler söylemesi, tekmelemesi, itmesi, tehditlerde bulunması, bir yere kapatması, kötü içerikli yazılar göndermesi, onunla konuşmayı kesmesi olarak tanımlamaktadır.

Tanımlarda geçen rahatsızlık verici hareketler, bir kişiye(akranına) kasıtlı olarak acı çektirmek ya da acı çektirmeye teşebbüs etmek olarak nitelendirilebilecek hareketleri kapsar. Bunlar; sözle tehdit, aşağılamak, lakap takmak, dalga geçmek, kişiyi gruptan soyutlamak gibi hareketlerin yanı sıra, birine sebepsiz yere vurmak, çimdiklemek gibi fiziksel temas gerektiren hareketler de olabilir (Olweus 1995:142).

Olweus (1999:101)'a göre, bir davranışın zorbalık ve akranına karşı şiddeti(zorbalık) olarak tanımlanabilmesi için üç temel özelliğinin olması gerekmektedir. Bunlar:

1. Bilinçli olarak zarar verme amacı taşıyan saldırgan davranışlar olması,
2. Tekrarlayıcılık özelliğinin olması,
3. Zorba ve mağdur arasında fiziksel ya da psikolojik güç dengesinin eşit olmaması.

Zorbalığın ve akran zorbalığının tanımlarında görülen ortak nokta; zorbalığın mağdur olan akranın tahrik edici davranışları sonucunda ortaya çıkmamış olması, fiziksel veya sözel gibi değişik biçimlerde görülmesi, tekrarlayıcılık özelliğinin olması, bilinçli zarar verme amacı taşıması, mağdur ve zorba arasında fiziksel ya da psikolojik güç dengesizliğinin olması ve bireysel ya da grupla yapılabilmesidir (Olweus 1999: 211).

Zorbalık kavramı literatürde farklı teori ve modellerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu teorilerden en sık kullanılanı sosyal bilişsel teoridir (Karataş, Öztürk 2009).

Sosyal Bilişsel Teori'ye göre, akran davranışı, bilişsel, davranışsal ve çevresel faktörler arasındaki sürekli etkileşimden etkilenmekte ve buna göre düzenlenmekte ve açıklanmaktadır. Sosyal Bilişsel Kuram, akranlar arasındaki davranışın öğrenilmesi ve deneyimlere bağlı olarak zaman içinde değişikliğe uğramasının şart ve gerekçeleri ile yakından ilgilenmektedir.

Sosyal Bilişsel Kuram'a göre, özellikle çocuk ve gençlerin davranışları, tutumları, akranları arasındaki eylemleri örnek alınarak ya da toplumsal öğrenme sonucu oluşmaktadır. Kuramsal olarak çocuk ve genç, kişiliğini anne ve babadan, yakın ve uzak çevreden, toplumdan gelen örneklerle kazanır ve geliştirir (Bandura 1977:56).

Ergenin çevresini; ailesi, akranları ve okul ortamı oluşturmaktadır. Yaşadığı bölge, kültür, okulun fiziki yapısı ergenin maruz kaldığı çevreyi oluşturmaktadır. Bandura, davranışı değiştirmek için maruz kalınan çevrede değişiklik yapılmasının sınırlı olduğunu belirtmektedir (Bandura 1989).

Zorbaca davranışlara maruz kalan ergen ve çocukların, ileride akran zorbalığı davranış sergileyen bireyler olma olasılıkları oldukça yüksektir. Zorbaca

davranış gösteren ergenlerin özellikleri incelendiğinde, örnek alınacak güçlü rol modeli olmayan, aile içerisinde ihmal edilen, aile ile etkileşimi az olan, çoğunlukla aileleri tarafından fiziksel olarak cezalandırılan çocuklardır.

Bu ortamda yetişen çocuk ve ergenler, okul ortamında sorun çözme yöntemi olarak ailesinden gözlem yoluyla öğrendiği saldırgan davranışı tercih etmektedir (Karataş, Öztürk 2009).

Zorbalıkta ilk ayrımı Olweus (1993) yapmıştır. Olweus, akran zorbalığını; doğrudan akran zorbalık (directbullying) ve dolaylı akran zorbalık (indirectbullying) olmak üzere ikiye ayırmıştır.

Doğrudan zorbalıkta kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. İtme, tekme atma, vurmaya kapsayan eylemler fiziksel zorbalık; mağdur hakkında dedikodu yapmak, aşağılayıcı isim takmak, mağduru olan akranını, sosyal olarak yalnızlaştırmak ve mağdur akran hakkında gerçek olmayan dedikodular çıkarmak ise sözel zorbalık olarak tasnif edilmiştir.

Dolaylı akran zorbalık ise kasıtlı yalnız bırakma veya sosyal ortamlardan dışlama gibi davranışları içermektedir. Bu zorbalık türünün fark edilmesi ve kanıtlanması zordur (Berger 2007:121).

2.2.2. Akran Zorbalığı ve Türleri

Pişkin (2006)'e göre zorbalık denince, 'Türkiye' de daha çok fiziksel zorbalık akla gelmekte, zorbalığın diğer biçimleri genelde göz ardı edilmektedir. Oysa zorbalık aşağıdaki biçimlerde de görülebilir:

Fiziksel Akran Zorbalığı: Bıçaklama, dövme, tekme atma, tokat vurma, itme, çekme vb.

Sözel Akran Zorbalığı: Dalga geçme, alay etme, korkutma, kızdırma, tehdit etme, kötü isimler takma, küfür etme, kurbana ya da ailesine hakaret etme, küçük düşürücü incitici sözler söyleme, zihinsel olarak geri olduğunu söyleyerek kendisini kötü hissetmesine neden olma vb.

Davranışsal/Duygusal Akran Zorbalığı: Dışlama, oyunlara almama, grup dışında bırakarak yalnızlığa itme, görmezden gelme, konuşmama, diğer öğrencilerin de o öğrenciyle konuşmasını engelleme, diğer öğrencileri o öğrenciye karşı kışkırtma, hakkında dedikodu ve söylenti çıkarma, iftira atma, haksız şikâyetlerde bulunma, çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma. Kurban olan akranı yalnızlaştırma, kasıtlı olarak grup dışında tutup yalnızlığa itme, oyun ve diğer etkinliklere almama, yok sayma, görmezlikten gelme gibi. Aleyhinde yalan yanlış söylentiler çıkarma ve yayma, iftira atarak arasının diğerleriyle bozulmasına çalışma, kurban hakkında çeşitli yerlere çirkin sözler yazma vb. davranışların tümü davranışsal akran zorbalığına girmektedir.

Cinsel Zorbalık: Cinsel amaçlı dokunma, elle ya da sözle sarkıntılık yapma, cinsel çağrışımlı sözcükler kullanarak imalarda bulunma, giysilerini (etek, eşofman) kendi isteği dışında kaldırma ya da çıkarma, hakkında cinsel içerikli söylentiler yayma, tecavüz vb.

Sanal (Siber)Zorbalık: Teknoloji alanındaki gelişmeler ve teknolojinin gençler tarafından daha yaygın kullanılmaya başlanması, okullarda öğrencilerin göstermiş olduğu zorbalık davranışlarının teknolojiyi kullanarak gerçekleştirmelerine olanak sağlamıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kötü niyetli kullanımı, okullarda öğrenciler arasında yaşanan zorbalık türleri arasında "siber zorbalık" (cyberbullying) adı verilen yeni bir zorbalık türünün gözlenmesine neden olmuştur. Siber zorbalık, bilgisayar, cep telefonu ve diğer iletişim teknolojileri aracılığıyla bir birey ya da gruba karşı yapılan kasıtlı ve tekrarlanan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür (Berger 2007:132).

2.2.3. Akran Zorbalığının Nedenleri

Zorbalık üzerine yapılan çalışmalarda zorbaca davranışların bir tek nedene bağlı olarak ortaya çıkmadıkları görülmektedir. Bireysel etkenler, aileden, kitle iletişim araçlarından, arkadaş çevresi, okuldan ve yaşanan çevreden kaynaklanan etkenler, çocuğu zorbalık yapma yönünde risk altına sokabilmektedir (Alper 2008:45).

Bireysel faktörler olarak ele alınan cinsiyet ile yaşı, zorba ve kurban davranışlarıyla ilişkisini araştıran çalışmaların sonuçları, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre, yaşı büyük olan öğrencilerin de küçük olanlara göre daha fazla akransal zorbalık yaptıklarını göstermektedir (Genç, Aksu 2010).

Araştırmalar akran zorbalığı yapan çocukların, baskın karakter yapısında, çabuk öfkelenen, kurallara uymakta zorlanan, sosyal problem çözme becerileri düşük ve şiddeti bir çözüm yolu olarak gören, psikolojik ve fiziksel güçleri farklı çocuklar olduğunu göstermiştir.

Araştırmalarda akran zorbalığı yapan erkek çocukların, fiziki gelişimsel özellikleri bakımından arkadaşlarından daha kuvvetli ve daha kilolu oldukları görülmüştür. Bu bağlamda bazı araştırmacılar genetiğin de akran zorbalığına katkıda bulunduğunu belirtilmektedir (Alper 2008: 59).

Yapılan çalışmalar ihmal edilmiş ya da yok sayılmış çocukların, şiddet dolu ve anti-sosyal davranışlar için büyük risk taşıdıklarını göstermektedir. Çocuğunun etkinliklerini yakından izleyen ailelerin, sorunlu davranışlar gösteren bir çocuğa sahip olma olasılığı daha az gözükmektedir.

Ana babalar, çocuklarına akranlarıyla etkileşimlerine ilişkin verdikleri olanaklar ve arkadaş seçiminde verdikleri geri bildirim konusunda olumlu rol oynamaktadır.

Buna karşın çocuklarına karşı fiziksel istismar uygulayan ya da çocuğuna saldırgan davranış modelleri sağlayan ana babaların, çocukları tarafından taklit edilme olasılığı bulunmaktadır (Bulgurcu 2011:111).

Birçok davranışta olduğu gibi, akran zorbalığında da anne babaların çocuk yetiştirme tutumları büyük rol oynamaktadır. Yaşamın ilk yıllarında başta anne olmak üzere her iki ebeveynin çocuğa olan yaklaşımları, ileriki yıllardaki zorbalığın belirleyicisi olmaktadır.

Yaşamın ilk yıllarında sıcaklıktan yoksun, sevgisiz ve temel ihtiyaçları karşılanmadan büyüyen bir çocuk, ileriki yıllarda zorba olmaya aday bir çocuktur. Çocuğun aşırı baskı ortamında büyümesi kadar, kuralsız ve aşırı hoşgörülü bir

ortamda büyümesi de iyi değildir. Ayrıca aile büyüklüğünün de zorbalıkta önemli bir etken olduğu belirtilmektedir.

Bu görüşü savunanlara göre, aile fertlerindeki kişi sayısı arttıkça, ebeveynlerin çocuklara gösterecekleri ilgi ve ailede fert başına düşen gelir düşmekte; bunun sonucu olarak da çocuğun gelişimi olumsuz anlamda etkilenmektedir (Genç, Aksu 2010:411). Çocuklar televizyon, gazete gibi yayın organları ile saldırganlığa şahit olmaktadır. Televizyonda izlenen saldırganlık çocukların gerçek hayatta yaşanan saldırganlığa olan duyarlılıklarını azaltmaktadır. Bu duyarsızlık da akran zorbalığı davranışlarında, bulunan çocukların bu davranışlarını düzeltmemesine ya da arttırmasına neden olmaktadır (Genç, Aksu 2010:436).

Televizyon veya yazılı-görsel medya araçlarının, bilgisayar oyunlarının çocuğun zorbalık davranışını gerçekleştirmesi üzerine olan etkisi, yapılan araştırma ve bilimsel çalışmalarla ortaya konmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.), Polonya ve Estonya'da akran zorbalığı eylemleri ile televizyon seyretme alışkanlığı arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur.

Sevilen televizyon karakterleri ve beğenilen programlar, bunları seyreden çocukları ve gençleri olumsuz olarak etkilemekte, izleyiciler de bunları kendi hayatlarında uygulama isteği içine girmektedirler.

Amerika'da yapılan araştırmanın sonucuna göre de şiddet içerikli bilgisayar oyunları, saldırgan davranışları körüklemektedir. Şiddet içerikli bilgisayar oyunlarının özellikle çocuklarda saldırgan davranışlara neden olduğu yönündeki yaygın inanış, bilimsel olarak da kanıtlanmıştır (Coşkun 2008:211).

Çocuklar arasındaki akran suçluluğunun oluşmasında arkadaşların ve yakın çevrenin etkisinin önemli olduğu, alandaki kaynakların belirttiği dikkate değer bir olgudur. Ayrıca kaynaklarda okul ve mahalle arkadaşlığı sırasında çocukların oluşturduğu oyun gruplarının, çocukların sosyal eğilimleri için önemli olduğuna değinilmiştir (İrfaner 2009).

Zorbalık yapan çocukların arkadaş gruplarının da şiddeti bir çözüm yolu olarak gördükleri ve zorbalık yapma eğiliminde oldukları saptanmıştır. Bazı okullarda zorbalık yapma davranışları, diğer okullardakine göre daha sık görülme eğilimindedir.

Özellikle ders aralarında öğretmenlerin gözetiminin sağlanamadığı okullarda bu davranışların sık görüldüğü bildirilmiştir. Yine idarecilerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin zorbalığa yaklaşımlarının benzer olduğu ve kabul edilebilir bir davranış biçimi olarak görüldüğü okullarda bu davranışların sık görüldüğü bildirilmiştir (Alper 2008:69).

Araştırmacılara göre okul, ortaya çıkan zorbalık ve şiddet olaylarını belirleme noktasında ciddi bir rol oynamaktadır. Okul ortamı, özellikle de denetimin zor olduğu okullar ile zorbalık davranışlar arasında ilişki olduğu yapılan çalışmalarla desteklenmektedir.

Öğretmenlerin kendi aralarında ve öğrencilere karşı destekleyici, paylaşımcı ve kabul edici oldukları, sorunlarını şiddete başvurmadan çözdükleri okullarda zorbalık davranışlarının daha az gerçekleştiği belirtilmektedir (Bulgurcu 2011:31).

Ayrıca ailenin ve okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik düzeyi de zorba ve kurbanlar açısından dikkatle değerlendirilmesi gereken etkenlerdir (Genç, Aksu 2010:55).

2.2.4. Zorba ve Mağdurların Özellikleri

Zorbalık olaylarına karışan akran durumundaki öğrencilerin sınıflandırılmaları ile ilgili yazın incelendiğinde, öğrencilerin genellikle zorba, kurban ve zorba/kurban olmak üzere üç ayrı gruba ayrıldığı görülmektedir (Baloğlu ve diğ. 2011; Boulton, Smith 1994; Pişkin 100). **Zorba:** Zorbalığı başlatan, uygulayan, kurbanı zarar veren ancak herhangi bir zorbalık yaşamayan kişilerdir. Fiziksel veya psikolojik olarak güçlü, zorbalığa eğilimli kişi şeklinde nitelenmektedirler. **Kurban (Mağdur):** Zorbanın saldırgan davranışlarına tekrarlı olarak maruz kalan, zorbayla aralarında kendisi aleyhine güç eşitsizliği bulunan ve

kendini korumasız, savunmasız hissettiği için maruz kaldığı zorbalığa herhangi bir karşılık veremeyen bireylerdir. **Zorba/Kurban:** Kimi zaman başkalarına zorbaca davranarak zorba olan, kimi zaman da başkaları tarafından kendisine yönelik zorbalığa maruz kalarak, kurban olan bireylerdir. Bu grupta yer alan bireyler, zorba ve kurban olanlardan farklı özellik taşımaktadırlar (Bulgurcu 2011:121).

Olweus (1993), zorba öğrencilerin bazı özelliklerini kısaca şöyle sıralamaktadır:

- Diğer öğrencileri bastırma ve kendi istediklerini yaptırma gereksinimi duyarlar,
- Tepkiseldirler ve kolayca öfkelenirler,
- Öğretmenleri ve ebeveynlerini de içerecek biçimde yetişkinlere karşı savunmacı ve saldırganlıklar,
- Kurban öğrencilere karşı empati göstermede yetersizdirler,
- Eğer erkeklerse, diğer erkek öğrencilerden genelde fiziksel olarak daha güçlüdürler.

Bazı araştırmacılar zorbaların özelliklerini sıralarken zorbaların sadece kendi duygu, düşünce ve istekleri ile ilgilendiklerini, sosyal zekâlarının daha yüksek olduğunu ancak bunu anti-sosyal bir biçimde gösterdiklerini, sorun çözme becerilerinden yoksun, kurbanlarla empati kurabilme düzeylerinin düşük olduğunu belirtmektedirler (Banks 1997:159).Psikotizizm, nörotisizm ve dışadönüklük boyutlarında, zorbalık davranışı gösteren öğrencilerin, kişilik özelliklerinin ele alındığı bir çalışmada (Connolly, O'Moore 2003:276), zorbalık gösteren öğrencilerin duygusal ketlenme yaşadıkları ve kendilerine diğer çocuklardan fazla olarak olumsuz ifadeler atfettikleri gözlenmiştir. Yine aynı çalışmada bu çocukların aileleri ile etkileşimleri üzerinde durulmuş, kardeşleri, anneleri ve babaları ile çelişkili (ambivalent) ilişkiler kurdukları izlenmiştir. Olweus (1995:245), mağdurları iki grupta sınıflandırmaktadır. Birincisi; kendini zorba davranışlara karşı korumada yetersiz gören, güvensiz, kaygılı, hassas ve tedbirli olan pasif mağdurlar; ikincisi, hareketli, kaygılı ve savunmacı davranan

kışkırtıcı mağdurlardır. Kendine güven düzeyleri düşük ve kaygı düzeyleri de oldukça yüksek olan, genellikle de akranlarınca reddedilen, güvensiz, sosyal becerileri düşük ve fiziksel zayıflığından dolayı kendilerini savunmakta yetersiz gören en savunmasız ve en çaresiz gruptur. Genelde sessiz ve sakin oldukları için zorba davranışlara, ağlama veya kaçma biçiminde tepki verme eğilimindedirler. Saldırgan bir yapıda olmadıkları için başkalarını taciz etme olasılıkları da azdır (Olweus 1995:246).

Okulda çoğu zaman yalnız veya akranları tarafından oyunlardan izole edilen, hem endişe hem de saldırganlık sorunları olan, konsantrasyon problemleri yüzünden çevrelerinde rahatsızlık ve gerilim yaratan, bazılarında hiperaktivite sorunu olduğu için çevrelerinde bulunanlara rahatsızlık vererek onları kışkırtabilen gruptur.

Kışkırtıcı mağdurlar, tüm mağdur çocukların sadece beşte birini oluştururlar (Banks 1997:163). Olweus (1995:322), genel olarak mağdur öğrencilerin özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

- Dikkatli, hassas, sessiz, kaçınan ve çekingen öğrencilerdir,
- Genellikle kaygılı, güvensiz, mutsuz ve düşük özgüvene sahiptirler,
- Akranları ile kıyaslandığında depresif olma oranları ve intihar düşüncelerine sahip olma olasılıkları yüksektir,
- Genellikle iyi bir arkadaşları yoktur ve yaşlılarından çok yetişkinlerle daha iyi etkileşime girerler,
- Eğer erkeklerse diğer erkek akranlarına göre fiziksel olarak daha güçsüzdürler.

Yapılan araştırmalar, mağdurların akranlarına göre daha düşük öz saygıya, daha zayıf sosyal ilişkilere, daha az popüleriteye, şiddet ve şiddet araçlarının kullanımına karşı olumsuz tutuma sahip olduklarını, bu özellikleri nedeniyle de fazla arkadaş edinemediklerini ve zorbalık olaylarında yalnız kaldıklarını göstermektedir (Baloğlu ve diğ. 2011:147).

2.2.5. Akran Zorbalığının Yaygınlığı

Teknolojik gelişmeler hayatımızı kolaylaştırma adına hızlı bir şekilde gelişmeye devam ederken diğer yandan siber zorbalık ve akran zorbalığı için de, yeni yayılma alanları ortaya çıkmaktadır. Siber zorbalık ve akran zorbalığı ile ilgili yapılan birçok çalışmada bu sorunun yaygınlığı incelenmiştir.

Ülkemizde ya da dünyada yapılan çalışmalarda siber zorbalığın yaygınlığıyla ilgili çok farklı oranlar ortaya konmuştur. Erdur-Baker ve Kavşut (2007:32), araştırmasında Türkiye'deki siber zorbalık oranının % 28, siber mağdur oranının % 30 olduğunu belirtmiştir.

Dilmaç (2009:1307), araştırmasında öğrencilerin % 23'ünün hayatlarında en az bir defa siber zorbalık yaptığını; % 55'inin ise en az bir defa siber mağduriyet yaşadığını belirtmektedir.

Arıcak (2009:11), öğrencilerin % 20'sinin hayatında en az bir defa akran zorbalığı yaptığını; % 54'ünün ise en az bir kez akran zorbalığından mağdur olduğunu ortaya koymuştur. Ayas (2011:619), öğrencilerin % 15'inin akran zorbalığı yaptığını; % 17,4'ünün akran zorbalığına maruz kaldığını belirtmiştir.

Yine son zamanlarda İstanbul'da 74 resmi ilköğretim kurumunda 4291 öğrenciyle yapılan bir çalışmada öğrencilerin % 9.42'sinin siber zorbalık yaptığı; % 11.79'unun ise siber mağdur olduğu görülmüştür (Serin 2012:19).

Uluslararası hakemli makalelerden siber zorbalık ve akran zorbalığının, yaygınlığı incelendiğinde karşımıza ülkemizde olduğu gibi çok farklı oranlar çıktığı görülmektedir. Bu farklı sonuçların nedenleri arasında araştırmacıların farklı ölçme araçları kullanmaları, farklı ülkelerde ya da kültürlerde, farklı okul türlerinde, farklı yaş gruplarında çalışma yapmalarının etkili olduğu düşünülmektedir.

Başka bir deyişle, araştırmacıların farklı yöntemlerle siber zorbalığın ve siber mağduriyetin yaygınlık oranını bulmaya çalışması, yaygınlık konusunda farklı oranların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Mesela bazı araştırmacılar siber zorbalığın yaygınlığını araştırırken araştırmaya katılanlara son bir haftada, son bir ayda, son altı ayda veya genel olarak yaşamlarında siber zorbalığa maruz kalıp-kalmadıklarını sorabilirken; bazı araştırmacılar ise zorbalığa uğrama sıklığını, “hayatında en az bir defa”, “birkaç defa” veya “çok sık” olarak uğrayıp uğramadıkları şeklinde sorabilmektedir. Bu farklılıklar araştırmacılara, siber zorbalık ve siber mağduriyet konusunda daha fazla çalışma yapılması gerektiğini düşündürebilmektedir.

2.3. Siber Zorbalık

Zorbalık konusunda ilk çalışmalar Konrad Lorenz tarafından hayvan davranışlarının incelenmesi sırasında ortaya konulmuştur. Lorenz, zayıf olan hayvan grubunun, daha güçlü olan tek bir hayvan karşısında birlikte hareket ettiklerini fark etmiştir. Hindilerin, yılan karşısında ve kazların, tilki karşısında gruplaşarak düşmanlarına karşı ortak hareket ettiklerini gözlemlemiştir. Bu gözlemi Lorenz’de davranışların sistemli ve organize olduğu fikrini oluşturmuştur. Lorenz gözlediği bu davranışları *mobbing* olarak tanımlamıştır. Lorenz’in yaptığı *mobbing* tanımı zorbalık kavramının ilk formu olarak kabul edilmektedir (Leymann 1996:165).

2.3.1. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Nedir ve Nedenleri Nelerdir?

Pişkin (2002:535), zorbalığın görülme biçimlerini sıralarken bunu, genel bir gruplandırma içinde yapmış olmasa da açıkça görülmektedir ki, zorbalığın fiziksel, psikolojik, sosyal ve mağdurun mülküne yönelik gerçekleştiğine işaret etmektedir. Sullivan (2004:110) ise zorbalığın ortaya çıkış şeklini daha sistemli bir şekilde açıklamaktadır.

Zorbalığın fiziksel, fiziksel olmayan ve mülkiyete zarar verme şeklinde ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Fiziksel zorbalık, zorbalığın en açık formudur. Bir ya da birden fazla kişi, başka bir ya da birden fazla kişiye fiziksel olarak zarar verdiğinde ortaya çıkmaktadır. Vurma, itme, tırmalama, tekmeleme, tokatlama gibi fiziksel saldırı şeklinde görülmektedir. Fiziksel olmayan zorbalık türü bazen sosyal zorbalık olarak da ifade edilmektedir. Sözel olan ve sözel olmayan zorbalık olarak iki şekilde görülebilmektedir. Sözel zorbalık, sözel iletişimde ortaya

çıkılmaktadır. Küfür etmek, tehdit etmek, gözdağı vermek, lakap takmak, aşağılamak (mesela ırkını aşağılamak) gibi sözel yolla yapılan zarar vermelere karşılık gelir.

Sözel olmayan zorbalık iki şekilde görülmektedir. Bunlar; doğrudan-sözel olmayan zorbalık ve dolaylı-sözel olmayan zorbalıktır. Doğrudan-sözel olmayan zorbalık genellikle zorbalığa uğrayan kişinin bilgisi dışında veya istemediği halde etkilenmeyi veya yönlendirilmeyi içerir. Bu zorbalık sinsice yapılmaktadır. Bu türden sözel olmayan zorbalık zararsız gibi görülebilir; hatta zorbalık olarak düşünülmeyebilir. Ancak burada asıl amaç herhangi biri üzerinde kontrolü sağlamak ve sürdürmektir.

Dolaylı-sözel olmayan zorbalık ise genellikle fiziksel ve sözel zorbalıkla bir arada görülmektedir. Kasıtlı, sürekli ve sistematik olarak ihmal etmek, dışlamak, tecrit etmek, kötü mesajlar göndermek ya da bir öğrenciyi diğer öğrencilerin sevmediği öğrenci haline getirmek bu tür zorbalığın görülme biçimleri arasında yer almaktadır.

Mal ve Mülke Zarar Verme (Mülkiyete Zarar Verme); bu zorbalık türü, mağdurun sahip olduğu mal-mülk ve eşyasına zarar vererek gerçekleşen bir zorbalık türüdür. Birinin elbiselerini kesmek, kitaplarına zarar vermek, eşyalarını tahrip etmek ya da sahip olduklarını almak (gasp) şeklinde görülür. Bazen zorbalık bunlardan bir tanesi yoluyla görülebildiği gibi bazen de bunlardan bir kaçının bir arada yapılmasıyla oluşmaktadır (Sullivan 2004:111).

Fiziksel olan, fiziksel olmayan ve mal-mülke zarar verme şeklinde görülen zorbalık, elektronik iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte şekil değiştirmiş; zarar verme davranışları sanal ortama taşınmıştır. Sanal ortamla birlikte zorbalık yeni bir yüze bürünmüş; bu yeni zorbalık ise ‘siber zorbalık’ (cyberbullying) olarak adlandırılmıştır. Siber zorbalık terimini ilk kullanan kişinin ise Bill Belsey olduğu kabul edilmektedir (www.cyberbullying.ca).

Belsey (2005:32)’ e göre siber zorbalık, “e-posta, cep telefonu, çağrı cihazlı metin (text) mesajları, anlık mesajlaşma, karalayıcı kişisel web siteleri ve karalayıcı kişisel online sorgulama web siteleri gibi iletişim ve enformasyon

teknolojilerinin kullanımı yoluyla, bir kişi veya bir grup tarafından başkalarına zarar vermek amacıyla yapılan kasıtlı, tekrar eden ve saldırgan davranışlardır”.

Ybarra ve Mitchell (2004:330), siber zorbalığı; başka bir kişiye karşı çevrimiçi olarak yapılan, açık ve kasıtlı saldırganlık hareketi olarak ifade etmektedir. Campbell (2005:157), siber zorbalığı, teknolojinin kullanıldığı bir tür zorbalık olarak tanımlamaktadır.

Li (2006:157), siber zorbalığı; cep telefonu, e-posta, anlık mesajlaşma, web sitesinde kişileri karalamak için anketler düzenleme gibi elektronik iletişim teknolojilerinin kullanımı yoluyla, bir kişi ya da grup tarafından başkalarına zarar vermek niyetiyle kasten, tekrar edici bir şekilde, düşmanca davranışlar göstermek olarak tanımlamaktadır.

Willard (2007:231), siber zorbalığı internet veya diğer elektronik iletişim araçlarını kullanarak diğer insanlara karşı sosyal saldırganlık yapmak ya da zararlı mesajlar göndermek olarak tanımlamaktadır.

Shariff (2008:47), siber zorbalığı, kitle iletişim araçları aracılığıyla yani web siteleri, çevrimiçi mesajlaşma, web günlükleri (bloglar), sohbet odaları (chat), cep telefonları ve e-posta gibi araçlarla diğer bireyleri tehdit etmek, küçük düşürmek veya cinsel içerikli resim ve mesaj göndermek olarak tanımlamaktadır.

Hinduja ve Patchin (2009:18), siber zorbalığı bilgisayar, cep telefonları ve diğer elektronik araçların kullanımı yoluyla başkalarına tekrar edici ve kasıtlı bir şekilde zarar vermek olarak tanımlamaktadır.

Arıcak (2011:10), siber zorbalığı genel olarak, *“bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü”* şeklinde tanımlamaktadır.

Siber zorbalıkla ilgili yapılan söz konusu tanımlar göz önünde bulundurulduğunda, tıpkı zorbalık gibi, siber zorbalığın da evrensel olarak kabul edilen ortak bir tanımının olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte siber zorbalık,

sanal ortamda ve teknolojik araçlarla gerçekleşmesi nedeniyle her an şekil değiştirebilmektedir.

Nitekim son on yıldaki teknolojik gelişmelere paralel olarak siber zorbalığın tanımında bazı değişikliklerin meydana geldiği görülmektedir. Daha önce siber zorbalığın Willard tarafından *“iftira, taciz ya da ayrımcılık, kişisel bilgileri yayma ve saldırganlık, kabalık ve aşağılayıcı yorumlar içeren ifadeler”* olarak tanımlandığı görülmektedir (Shariff 2008:49).

Bu tanıma iletişim araçlarında meydana gelen gelişmeler sonrasında e-posta, bilgi haberleşme teknolojileri, cep telefonu mesajları, web sayfaları ve daha sonra da sosyal ağ sitelerini dahil etmiş ve tanımın alanını genişletmiştir(Shariff 2008:50). Özellikle teknolojinin bu hızla gelişimine devam edeceği ve yeni iletişim araçlarının, insanların hayatına gireceği düşünüldüğünde siber zorbalık ve siber mağduriyet tanımlarına yönelik değişimin de devam edeceği düşünülebilir.

Araştırmalara bağlı olarak siber zorbalık tanımlarındaki farklılıklar kadar ortaklıkları da dikkat çekmektedir. Tanımlardaki ortak tespitler, tıpkı zorbalık tanımında olduğu gibi, siber zorbalığın genel bir bilgisini sunmaktadır.

Bu ortak noktaları, siber zorbalığın bir zorba tarafından gerçekleştirilmesi, bir elektronik iletişim aracı vasıtasıyla yapılması, kasıtlı ve tekrar tekrar yapılması, saldırgan ve karşısındakini rahatsız edici veya zarar verici davranışları içermesi şeklinde sıralamak mümkündür.

Willard (2007:233), bir davranışın siber zorbalık olarak kabul edilebilmesi için taşınması gereken özelliklerden tekrarlanabilirliğe farklı bir anlam yüklemiştir. Buna göre siber zorbalık içeren bir mesaj, bir kere gönderilse de bu mesaj, farklı kişiler tarafından farklı zamanlarda ve yerlerde tekrar tekrar görülebilmekte ve mağdur üzerindeki etkisini çok uzun süre yitirmeden devam ettirebilmektedir. Böylece geleneksel zorbalık ve siber zorbalıkta ortak özellik olan tekrarlanan davranışlar, siber zorbalıkta yeni bir anlam kazanmaktadır.

Siber zorbalıkla ilgili birçok tanım yapılmış olmasına karşın, siber mağduriyetle ilgili yapılan tanımlar, nicelik bakımından sınırlıdır. Genellikle

mağduriyet, siber zorbalık tanımlarında örtük bir şekilde yer almaktadır. Daha çok siber zorbalık davranışlarına maruz kalan kişiler, mağdur olarak kabul edilmiştir.

Arıca, Tanrikulu ve Kınay (2012: 2), siber mağduriyeti "bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bir birey ya da grubun, özel ya da tüzel bir kişiliğin, teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşaması durumu" olarak tanımlamaktadır.

Yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda siber zorbalığın, birden fazla nedeni olduğu görülmektedir. Nasıl ki, bütün sosyal bilimlerdeki mevcut sorunların bir değil birden fazla nedeni varsa, siber zorbalık ve mağduriyetin de birden fazla nedeninin olması şaşırtıcı değildir.

Bu nedenlerin başında, elektronik iletişim araçlarının her geçen gün ucuzlaması, ulaşılabilirliğinin artması ve bu araçlar aracılığıyla bireylerin kimliklerini rahatlıkla gizleyerek başka bireylerle iletişime geçme imkânına sahip olması gelmektedir. Bu neden başlangıçta olumlu bir gelişme gibi düşünülebilir; ancak siber zorbalığa başvuran kişilerin sayısının her geçen gün artması olumlu bir gelişmenin kullanım biçimine bağlı olarak rahatsızlık verici hale geldiğini göstermektedir.

Nitekim Kowalski ve Limber (2007:22) tarafından yapılan bir çalışmada, siber zorbalığa maruz kalanların % 48'inin kendilerine zorbalık yapan kişilerin kimliklerini bilmediklerini söylediği belirtilmiştir. Bu araştırmada görüldüğü gibi zorbalık yapanların yarısına yakını kimliklerini, sanal ortamın vermiş olduğu olanakla, rahatlıkla gizleyebilmektedir. Böylece kimliğini gizleyen kişi intikam almak, eğlenmek, itibar kazanmak gibi nedenlerle siber zorbalık yapabilmektedir.

Kowalski ve Limber (2007:22), bireylerin siber zorbalık yapmalarının nedenlerini; zorbalık yapmaktan haz almak, arkadaş ortamında saygınlık kazanmayı istemek, gerçek hayatta yapamadığı davranışları sanal ortamda yapmak, sorun yaşadığı kişilerden intikam almayı istemek ve tüm bunları

yaparken zorbalık yaptığı kişiyle yüz yüze gelmemek olarak açıklamaktadır. Siber mağduriyetin nedenleri ise siber zorbalık ekseninde açıklanmıştır.

Doğrudan siber zorbalık hakkında yapılan çalışmaların sayısıyla kıyaslandığında, mağduriyetin nedenleriyle ilgili sınırlı sayıda çalışma yapıldığı ileri sürülebilir. Siber mağduriyetin nedenleri çalışmalarda daha çok dolaylı ya da örtük bir şekilde incelenen bir konu gibi görünmektedir.

Yapılan bir çalışmada depresyonda olan gençlerin daha fazla siber mağdur oldukları görülmüştür (Ybarra, Mitchell 2004:335). Başka bir çalışmada ise benlik saygısı düşük olan bireylerin daha fazla siber mağdur olduğu görülmüştür (Hinduja, Patchin 2009:56).

Benlik saygısı düşük olan bireyler, içine kapanık ve öz güveni az olması nedeniyle arkadaş çevresinde saygınlık kazanmak isteyen siber zorba için kolay bir av olarak görülebilmektedir.

Dolayısıyla siber zorbalığa bulaşmış bireyin mağdur olmasının depresyon ve düşük benlik saygısı gibi birçok nedeni olabilir. Bu bakımdan siber mağduriyetin nedenlerinin tam olarak belirlenmesinde siber zorbalık ve siber mağduriyetin başka değişkenlerle ilişkisini araştıran çalışmalar etkin rol oynayacaklardır.

2.3.2.Siber Zorbalığın Görülme Şekilleri

Siber zorbalık, daha çok birbirini tanıyan kişiler arasında gerçekleşmektedir. Birbirini yakından tanıyan kişilerin kıskançlık, düşmanlık, arkadaşlığın sona ermesi ve benzeri sebeplerle yaşanmaktadır. Siber zorbalık aşağıdaki şekillerde görülebilmektedir.

Kızdırma-Kışkırtma: Zorbalığın bu biçimi iki ya da daha fazla kişi arasında ortaya çıkar. Genellikle saldırgan, kaba ve yalın bir dil kullanılır; aşağılama, hakarete bulunma ve bazen tehdit içerir. Böyle mesajların uzun ve yoğun olduğu durumlara ‘öfke savaşı’ denir. Öfke savaşı da doğrudan tehdide yol açar (Kowalski, Limber2007:30).

Taciz: Taciz bireysel bir amaç için sürekli saldırgan mesajlar göndermek ya da saldırganlık içeren mesajları tekrar tekrar göndermektir. Tacizin rahatsız edici yanı, tacize uğrayan kişinin çevrimiçi olduğunda veya telefonuna her baktığında sürekli bir şekilde taciz mesajlarıyla karşılaşmasıdır. Taciz ile kızdırma-kışkırtma arasındaki fark, zarar vermenin tek yönlü veya karşılıklı olmasında ortaya çıkmaktadır. Tacizde genellikle tek taraflı bir zarar vermek söz konusuyken; kızdırma-kışkırtmada karşılıklı tartışma ve zarar verme söz konusudur (Agatston ve diğ. 2008: 47).

Karalama/İftira: Bir kişi hakkında acımasız bir şekilde yanlış ve zararlı içerikli konuşmaktır. Bu zararlı konuşma, çevrimiçi ya da başka bir yolla gönderilebilir. Bir şeyler göndermede amaç, arkadaşlıkları engellemek ya da itibarını zedelemektir. Bu eylemler, dedikodu ve söylenti çıkarma yoluyla gerçekleşir. İftira durumunda genellikle gönderilen şeyler (materyaller), iftiraya uğrayan kişiye doğrudan yollanmamakta; aksine onun görebileceği herkese açık yerlerde paylaşılmaktadır. İftiranın spesifik başka bir biçimi ise dijital sembollerin yollanmasıdır (Agatston ve diğ. 2008: 48).

Taklit Etme: Başka birisi gibi davranarak bir kişiye zarar verici, onu küçük düşürücü materyal göndermek veya bunları herhangi bir şekilde yayınlamak olarak ortaya çıkmaktadır. Taklit etmek kişisel web sayfasında, profilinde, blogunda veya iletişimin herhangi bir şeklinde meydana gelmektedir. Genellikle internet hesabının parolasının değiş-tokuş edilmesi, gençler arasında gerçek arkadaşlığın kanıtı olarak düşünülmektedir. Bu parola paylaşımı sonucu zorbalık yapmak isteyen kişi, hesaplara rahatlıkla girebilmekte ve siber zorbalık yapmak için olanakları, olumsuz anlamda değerlendirmektedir (Agatston ve diğ. 2008: 48).

İfşa Etme: Kişisel ileti veya semboller iletme ya da göndermektir. Özellikle bu ileti ve semboller imalı kişisel bilgileri içermekte ya da potansiyel olarak rahatsızlık vermektedir. İfşa etmenin ortak bir formu, bir hedeften bir e-posta, mesaj aldığı anda, imalı kişisel bilgi içermesidir ve sonra bu mesajlar başkalarına iletilmesidir. Cinsel açıdan müstehcen ya da belirgin sembollerin “ifşa

edilmesi” başarısız bir birliktelik sonucunda meydana gelebilmektedir. Siber zorba karşısındakini kandırmaya niyetlendiğinde ileti ya da semboller yollayarak kişinin kendisini özel olduğunu düşünmesine neden olabilmektedir (Agatston ve diğ. 2008: 49).

Dışlama: Dışlama kişiyi, toplumdan veya bir grubun üyeliğinden çıkarmayla ilgilidir. Elektronik iletişim araçlarının oluşturduğu ortam söz konusu olduğunda ise dışlama, siber zorbalığın görülme biçimleri arasına girmektedir. Dışlama çevrimiçi oyun ortamında, blog grubu çevresinde veya herhangi bir parola korumalı iletişim çevresinde meydana gelebilmektedir. Dışlama ayrıca bir grup öğrencinin MSN gibi çevrimiçi mesajlaşma programlarındaki arkadaş listesinden birini engellemek veya silmek şeklinde de görülebilmektedir. Sürekli mesajlaşma ortamından uzaklaştırılan kişi için bu durum tam bir reddedilme durumu oluşturmaktadır (Agatston ve diğ. 2008: 49).

Rahatsız Edici ve Tekrarlayıcı Mesaj ve Aramalar: Siber taciz, tehdit etme ve saldırganlık içeren; korkutmayı ya da para sızdırmayı amaçlayan zarar verici mesajların tekrar tekrar gönderilmesidir. Bu tür zorbalar, ayrıca, kişinin itibarını ya da arkadaşlıklarını zedelemeyi hedefleyen iftira yolunu da kullanabilir. Rahatsız edici ve tekrarlayıcı mesaj ve aramalar ile taciz arasındaki sınır hattı çok net değildir. Birini sürekli taciz etmek, doğrudan ya da dolaylı olarak yapılabilmektedir.

Doğrudan yapılan taciz, genellikle kişisel iletişim ortamlarında meydana gelmektedir. Bazen rahatsız edici ve tekrarlayıcı mesaj ve aramalar yapan kişi, anonim araçlar kullanarak kimliğini gizleyebilmektedir. Zorba, dolaylı olarak gösterilen bu davranışla, hedefteki kişiyi gözden düşürmek için başkalarına mesajlar gönderir. Bu zorbalık biçimi taklit etme ve iftirayla örtüşmektedir (Agatston ve diğ. 2008: 50).

2.3.3. Siber Zorbalığın Araçları

Elektronik Posta (E-mail): Elektronik posta ya da e-posta elektronik iletişim araçları içinde en sık kullanılanlardan biridir. E-posta, iki gerekçeden

dolayı siber zorbalardan sıklıkla tercih edilmektedir. İlk olarak; birini küçük düşürmeyi, intikam almayı ya da taciz etmeyi isteyen biri, onun hakkında hoş olmayan bilgiler ve resimler içeren bir e-postayı çok kısa bir zaman diliminde birden fazla kişiye yollayabilmektedir. İkinci olarak; e-postalar genellikle IP numaraları sayesinde kolay bir şekilde izlenebilmesine rağmen yine de o e-postanın, kişinin kendi hesabından gönderildiğiyle ilgili bir kesinlik taşımaz. Zorbalık yapanlar bazen zorbalık yapmak istedikleri kişilerin posta adreslerini kullanarak, pornografik sitelere veya alışveriş sitelerine kaydolabilirler. Bu davranışı çoğunlukla taciz mesajları gönderebilmek ve saldırıda bulunmak için yaparlar (Agatston ve diğ. 2008: 52).

Anlık Mesaj: Anlık mesajlaşma, bireyin bağlantı listesindeki bireylerle internet aracılığıyla gerçek zamanlı iletişim kurmasına karşılık gelmektedir. Anlık mesajlaşma birkaç farklı formda görülebilmektedir. En açık şekliyle, kimliği bilinmeyen kişilerin tehdit ve argo içeren mesajları göndermesiyle oluşur. Buna ek olarak, siber zorbalardan, zorbalık yaptıkları kişinin anlık mesajlaşma sistemi için kullandığı kullanıcı isminin benzerini veya aynısını oluşturarak başkalarına uygunsuz iletiler (uygunsuz fotoğraf veya videolar) gönderebilmektedir (Agatston ve diğ. 2008: 52).

Sohbet Odaları: Sohbet (chat) herkese açık; fakat aynı zamanda anlık mesajlaşmada olduğu gibi özel bir iletişim kurma çevresine girme imkânı sunan eş zamanlı bir iletişimdir. Sohbet odaları, insanların başka insanlarla birçok konuda konuşmak amacıyla girdikleri yerlerdir.

Sohbet odalarının üyeleri, belli bir kişiye iftira atmaya başlayabilirler; grubun herhangi bir üyesini dışlayabilirler veya öfkeli tartışmalara girebilirler (Agatston ve diğ. 2008: 55). İnsanlar, çoğunlukla sohbet odasındaki kimliklerini, onların gerçek hayattaki kimliklerinden çok farklı gösterebilirler.

Yaşları, cinsiyetleri, işleri, yaşadıkları yerleri yalan beyan edebilirler. Bir kişinin gerçekte olduğundan başka bir kişi olarak kendisini tanıtmayı, duygusal açıdan rahatlatıcı olabilir; ancak yapılan birçok çalışma, siber taciz yapan kişilerin başka kimliklere girerek, masum kurbanlar aradığını ortaya çıkarmıştır. Duygusal

anlamda rahatlamak için başka bir kimliğe bürünen ve hedefini rahatsız eden kişinin daha sonra gerçek kimliğinin açığa çıkması, mağdur üzerinde aldatılma ve kızgınlık duygusu oluşturabilir (Agatston ve diğ. 2008: 55).

Metin Mesajlaşması: Genellikle cep telefonlarından kısa mesajlaşma yolu ile ifade edilen, avuç içi bilgisayarlar ile yapılan mesajlaşmalardır. Metin mesajlaşmaları sadece yazılı mesajları değil, aynı zamanda görüntüleri de içermektedir. Ayrıca internet sitelerinden ya da diğer elektronik ortamlardan cep telefonuna, kimliğin gizlenmesiyle gönderilen metin mesajları olarak da yapılabilmektedir. Yazılı mesajlarda zorbalık, saldırgan, tehdit edici ya da alaycı mesajların sürekli yollanması şeklinde görülmektedir (Agatston ve diğ. 2008: 52).

Çevrimiçi Oyunlar: Birçok oyun sitesi çevrimiçidir. Birçok oyunda oyuncuların karşılıklı iletişim kurabilmeleri için sohbet bölümleri vardır. Oyun sitelerinde oyuncular, oyundaki diğer oyuncuların gerçek olmadığını veya herkesin sadece oyundaki bir oyuncu olduğunu düşünebilirler. Dolayısıyla saldırganlıklarını, karşılarındakilerin sadece çevrimiçi kişiler olduğu, gerçek kişiler olmadığı şeklinde rasyonelleştirebilirler. Oyundaki zorbalıklardan biri de sürekli olarak belli oyunculara saldırarak, oyun oynamalarını engellemek ve onları oyundan dışlamaktır (Agatston ve diğ. 2008: 57).

Bloglar ve Video Bloglar: Bloglar, web siteleri ve tartışma alanlarının birleşimidir. Kişisel bir blog sahibi, düzenli olarak kendi blogu üzerinden yorum gönderip, yorumlarına geribildirim yapılmasını istemektedir. Zorbalar blogları, hedef aldıkları kişiyi utandırmak, onlara saldırmak, zekâsı, sağlığı ve cinsel tercihleriyle alay etmek için ya da hedefteki kişilerin kişisel bilgilerini, iletişim bilgilerini ifşa etmek için kullanmaktadırlar (Willard 2007: 23).

Tartışma Duvarları ve E-posta Listeleri: Tartışma duvarları ve e-posta, eş zamanlı olmayan iletişim araçlarıdır. Tartışma listeleri belli ilgi alanları etrafında organize olan kişiler tarafından oluşmaktadır. E-posta listeleri ise kişinin sahip olduğu dağıtım listesidir. Mesajlar kişinin e-posta kutusuna yollanmaktadır, e-posta yetişkinler tarafından daha çok tercih edilen bir iletişim aracıdır. Tartışma listelerinin ve e-posta listelerinin en önemli özelliği, mesajların arşivlenerek uzun

süre saklanabilmesi ve istenildiğinde erişilebilir olmasıdır. İsteyen herkesin kolaylıkla bir e-posta hesabına sahip olabilmesi, yakalanma korkusu yaşamadan tehdit ya da taciz edici mesajlar yollamasına neden olabilmektedir. Ayrıca zorba kişi, hedefteki kişi adına rahatlıkla e-posta hesabı açarak, başkalarına uygunsuz mesajlar yollayabilmektedir (Willard 2007: 22).

Birebir Ağ-Kurma: Birebir bağlantı kurmadaki en önemli amaç; müzik, video ve bilgisayar yazılımları indirmek ve kopyalamaktır. Ayrıca pornografik ya da uygunsuz görüntülerin önemli bir miktarının birebir bağlantı yoluyla yayıldığı görülmektedir. Bazen rahatsız edici materyaller, özellikle cinsel içerikli görüntüler, siber zorbalık bağlamında birebir ağ kurma yoluyla iletilir (Willard 2007: 25).

Web Siteleri: Birçok web sitesi sadece başka bir kişi hakkında fotoğraf ya da saldırganlık içeren materyaller göndermek için oluşturulmaktadır. Mesela sınıftaki en şişman çocuğun ya da en çirkin kızın oylamasını yapmak için anketler düzenlenebilmekte ve sınıftaki diğer çocukların oy kullanmaları teşvik edilebilmektedir (Agatston ve diğ. 2008: 57).

SosyalPaylaşımSiteləri:En çok kullanılan sosyal paylaşım sitelerinden biri olan facebook, 2012 yılında bir milyar kullanıcıya ulaştığını duyurmuştur. 13 yaşından küçüklerin üye olamadığı bu sitelere kullanıcılar, yaşlarını büyük göstererek rahatlıkla üye olabilmektedir (eukidsonline.metu.edu.tr).Facebook, Myspace ve Friendster gibi siteler, kişinin ilgileri, fotoğrafları, yazıları hatta ne yaptığı, nerede ve kiminle olduğu gibi birçok konu hakkında kişisel bilgiler içerir. Bu tür siteler yoluyla sahte hesap açmak ve kendisini başka biri gibi tanıtarak, insanlarla iletişime geçmek oldukça kolaydır.

Aynı ad ve soyadı kullanarak sınırsızca üyelik açılabilmesi, zorbaların mağdur olarak seçtikleri kişilerin adlarını kullanarak, sahte üyelik profili oluşturabilmelerine imkân sunmaktadır (Agatston ve diğ. 2008: 53).

2.3.4.Siber Zorbalık ve Geleneksel Zorbalık Arasındaki İlişki

Siber zorbalık ve geleneksel zorbalık tanımlarına bakıldığında aralarında bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Greene (2006:63)'e, göre geleneksel zorbalık üç bakımdan siber zorbalıktan farklıdır. İlk olarak; siber zorbalıkta zorbalığı yapan kişinin kimliği belli olmadığı halde geleneksel zorbalıkta, zorbalığı yapan kişinin kimliği bellidir. İkinci olarak; siber zorbalık her yerde gerçekleşebilirken geleneksel zorbalık, okul sınırlarında gerçekleşmektedir.

Son olarak; siber zorbalıkta zorbayla mağdur arasında bir güç dengesizliği olmayabilirken geleneksel zorbalıkta, zorbayla mağdur arasında asimetrik bir güç dengesi söz konusu olmaktadır.

Geleneksel zorbalık ve siber zorbalığın kurbanlar açısından benzer sonuçları bulunmaktadır. Zorbalığa maruz kalanlarda intihar düşüncesi, yeme bozuklukları ve kronik hastalıklar görülen semptomlardan bazıları olmakla beraber, diğerleri depresyon, evden kaçma, düşük özgüvene sahip olma, zayıf akademik hayattır (Willard 2007:28).

Zorbalar davranışlarına bağlı olarak uzun vadede bazı sonuçlar yaşamaktadır. Hayatlarının ilerleyen bölümünde anti-sosyal etkinliklerde bulunabilmektedirler. Zorbalık yapan çocukların çoğunluğunun diğerlerinde saygı veya korku uyandırmak için silah sahibi olmaya meyilli olduklarını bulmuştur (Willard 2007: 28).

2.3.5.Siber Zorbalıkta Roller

Juvonen ve Gross (2008:496), siber zorbalıkta değişik rollerin olduğunu belirtmiştir. İlk rol; kendilerinin daha üstün olduğunu ve kendilerince alt rütbelerde olanlara hakaret etme hakları olduğunu düşünen, yetki zorbalarıdır.

İkinci siber zorbalık rolü; misillemecedir. Bu bireyler, diğerleri tarafından daha önce zorbalığa uğramıştır ve interneti intikam almak için kullanmaktadırlar. Juvonen ve Gross (2008:496), çalışmalarında bu durumun tersinin gerçekleştiğini bulmuşlardır.

Okul bazlı zorbalar misilleme yapmak için siberâlemi kullanmamaktadır. Daha büyük ölçüde, daha önce zorbalığa uğramış gençler okulda misilleme yapmaya eğilimlidirler. Misillemeci zorbaların hedefleri (kurbanları), diğerlerine zorbalık yapan bireylerdir.

Siber zorbalığın son rolü, zorbalığı yandan seyreden, ancak kurbanı yardımcı olmayan seyirciliktir. Esas olarak zorbayı teşvik etmekte ve desteklemektedirler. Kurbanadestek sağlayarak, zorbalığı durdurmaya meyilli seyirciler de bulunmaktadır (Juvonen, Gross 2008:499).

2.3.6.Siber Zorbalığa Maruz Kalmanın Etkileri

Sosyal Etkiler: Siber zorbalık mağdurları, çeşitli sosyal etkiler yaşayabilmektedirler Kendi kişisel kimliklerine zarar verme, düşük özgüven ve düşük öz değer, sosyal zorluk risklerini arttıran etkilerdir. Yalnızlık ve gruptan dışlanma, zorbalığa uğrama sonucu oluşan iki ciddi sorun olarak bildirilmiştir (Willard 2007:241).

Araştırmacılara göre “siber zorbalık istikrarlı ve kalıcı sosyal tahribat ve sosyal ilişkilerde bozulmalara neden olabilmektedir (Hinduja, Patchin 2009:204). Ayrıca zorba davranış kurbanı olmanın, kurbanın özgürlük limitlerini sınırlandıracak derecede hayatına ebeveyn müdahalesini arttıracığından, zorbalık döngüsünü devam ettirdiği belirtilmiştir (Juvonen, Gross2008:498).

Yine bazı araştırmacılara göre siber zorbalık davranışlarının, siber mağdurların sosyal iletişimini olumsuz etkilediği, sosyal çevreye uyumu güçleştiren problemler yaşadıkları, arkadaşlık kurmalarında güçlük yaşamalarına neden olduğu, öz saygılarını azaltıp, kendilerini değersiz hissetmelerine yol açtığı, sınıf arkadaşlarıyla iletişim kurmada zorlanmalarına neden olup, dışlanmışlık ve çaresizlik duygularının da yoğun olarak yaşayabildikleri belirtilmiştir (Hinduja, Patchin 2009:205).

Duygusal Etkiler: Siber zorbalık mağdurları, duygusal etkiler yaşayabilmektedirler. Artan kimlik belirsizliği, daha büyük seyirci kitlesi, gençlerle ve genç yetişkinlerin teknolojiye ulaşılabilirliği, siber zorbalığın büyük

ihtimalle kaygı ve depresyon gibi olumsuz duygusal etkilerle bağlantılı olduğu tanımını yaratan sebeplerden bazılarıdır (Johnson 2011:215).

Araştırmacılara göre siber zorbalıkta zorba ile mağdur arasında bir temas bulunmamasına rağmen zorbalığa maruz kalan kişi, psikolojik olarak zarar görmektedir. Siber zorbalığa uğrayan mağdurların özellikle yoğun öfke ve üzüntü, mutsuzluk, kızgınlık gibi duygular yaşadıkları, bu duyguların yanında çaresizlik, dışlanma, hayal kırıklığı savunmasızlık, depresyon, anksiyete, arkadaş ve aile problemleri gibi bazı psikolojik sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir (Hinduja, Patchin 2009: 213).

Ybarra (2004)'nın, siber zorbalığa uğrayanların üçte birinin duygusal bunalım yaşadığı gibi siber zorbalık hakkındaki araştırmaların genellenebilirliğini arttıracığı gibi zorbalık ve sosyal saldırıların önlenmesi ve müdahale kaynaklarının bu türde saldırgan davranışları içermesi gereğini de arttıracaktır (Johnson 2011:216).

Ybarra ve Mitchell (2007), siber zorbalığa uğrayan mağdurların % 58'inin depresif duygular yaşadıklarını belirtmiştir. Siber zorbalık kurbanı olan ve problemi içselleştiren ergenler artmış kaygı, yalnızlık, akranlarını reddetme ve sosyal zorluk riskleri altında da olabilmektedir (Johnson 2011:216).

Çaresizlik hissi, depresyonda bulunanların ana özelliklerden birisidir. (Johnson 2011:67). Bu sebeple, siber zorbalık kurbanlarının depresyon ve duygusal hasarları, yüz yüze zorbalık mağdurlarına göre daha büyük olabilmektedir (Johnson 2011:217).

Siber zorbalığın en yıkıcı sonuçlarından biri de intihardır. Sadece İngiltere'de, en az üç çocuğun siber zorbalıkla bağlantılı olarak intihar girişiminde bulunduğu belirlenmiştir (Hinduja, Patchin 2009:114).

Akademik Etkiler: Devamsızlık ve notlardaki düşüş zorbalığın iki önemli etkisi olarak belirtilmektedir (Willard 2007). 2009 Amerikan Zorbalığı Önleme Rehberi'ne göre okula devam konusunda ilgi kaybı ve düşen notlar, çocuğun zorbalığa maruz kaldığına işaret etmektedir (Johnson 2011:219). Yapılan

araştırmalar siber zorbalığa maruz kalmanın öğrencilerde okuldan kaçma, disiplin cezası alma, okulu bırakma, okula silah getirme ve tutuklanma gibi davranışlarla ilgili olduğunu göstermektedir (Ybarra vd.2007:47).

Araştırmacılar, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin okuldaki ders başarılarının düştüğünü belirlemiştir. Shariff (2008:133), siber mağdurun zorbanın kimliğini bilmemesine ve siber zorbalığın yalnızca çevrimiçi ortamda gerçekleşmesine rağmen bunun, siber mağdurun okul ortamındaki öğrenme sürecini olumsuz etkilediğini belirtmektedir.

Hinduja ve Patchin (2009), okula ilişkin problemler yaşayan, saldırganca davranışlar sergileyen ve madde kullanan gençlerin siber zorbalığa zorba veya mağdur olarak karışma olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulmuştur (Erkan ve diğ. 2011:45).

3.YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın yöntemi ele alınacaktır. Bu çerçevede araştırma modeli, evren ve örnekleme ve veri toplama araçları hakkında bilgi verilecektir.

3.1.Araştırma Modeli

Bu araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki değişimin varlığını ve derecesini belirleyen bir araştırma modelidir (Karasar 2009: 34). Bu çalışmada da lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri, uygulanan anket sonucu elde edilen veriler çerçevesinde incelenecektir. İnceleme, anket sorularından elde edilen değişkenler arasındaki benzerlikler ve ilişkiler üzerinden yapılacaktır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarından Adıyaman ilindeki liseye devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Adıyaman ilinde bulunan, Atatürk Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Adıyaman Fen Lisesi'nde dokuzuncu, onuncu, on birinci ve on ikinci sınıfa devam eden 305 öğrenci oluşturmaktadır.

Tablo 3.1.Araştırmanın Örneklemi

		n	%
Cinsiyet	Erkek	97	31,8
	Kız	208	68,2
Yaşınız	14	22	7,2
	15	102	33,6
	16	72	23,7
	17	74	24,3
	18	34	11,2
Okulunuz	Anadolu Lisesi	152	50,7
	Meslek Lisesi	25	6,7
	Fen Lisesi	128	42,7
Okuduğu Sınıf	9	131	43,2
	10	75	24,8
	11	61	20,1
	12	36	11,9

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın temel veri toplama aracı anketlerdir. Araştırmada veri toplamak amacıyla lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerini belirlemek için Siber Zorbalık Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek için ise, araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcılar hakkındaki demografik verileri elde etmek için araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu (Ek-1) kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formunda öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, okulu, sınıf düzeyi, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, ailenin aylık geliri, evde kendine ait oda sahibi olma durumu, evde bilgisayar sahibi olma durumu, interneti kullandığı ortam, interneti kullanmaya başlama süresi, günlük internet kullanım süresi, interneti kullanım amacı, en çok vakit geçirilen arkadaş, arkadaşlık ilişkileri ve boş zamanın nasıl değerlendirildiğini içeren sorular yer almaktadır. Bilimsel Etik Değerlere uygun

olarak ve öğrencilerden gerçekçi cevaplar alabilmek için öğrencilere ait kimlik bilgilerini içeren sorulara yer verilmemiştir.

3.3.2. Siber Zorbalık Tutum Ölçeği

Araştırmada Türkoğlu (2013)'nin geliştirdiği “Siber Zorbalık Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada “Siber Zorbalık Tutum Ölçeği”nin tercih edilmesinin temel nedeni, ölçeğin mevcut araştırma sorularının tümüne yanıt verebilme yeterliliğinde olmasıdır. Bu ölçek 5’li likert ölçeğinde toplam 50 soruluk bir ölçektir. Ölçekte “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kısmen katılıyorum”, “katılıyorum”, “kesinlikle katılıyorum” derecelerine ayrılmış olumlu ve olumsuz ifadeler bulunmaktadır. Türkoğlu (2013)’nin çalışmasında güvenirlik katsayısı 0,903 olarak ölçülmüştür. Bu araştırmada Siber Zorbalık Puanı puanları ortalaması $128,19 \pm 29,17$ ’dir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı %95’tir. Buna göre ölçeğin güvenirliği yüksektir. Siber Zorbalık Tutum Ölçeği Puanının Betimsel İstatistiği Tablo3.2’ de sunulmuştur.

Tablo3.2. Ölçek Puanının Betimsel İstatistiği

	n	Minimum	Maximum	Ortalama	ss
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	305	50,00	250,00	128,19	29,17

Ankete cevap veren öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum Ölçeği puanı ortalaması $128,19 \pm 29,17$ ’dir.

3.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Siber Zorbalık Tutum Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu, belirlenen iki lisede araştırmacı tarafından, öğrencilere araştırma konusu hakkında bilgi verilerek, sınıf ortamında uygulanmıştır. Uygulama, yapılan açıklamalarla ve ölçeklerin toplanmasıyla birlikte ortalama 30 dakika sürmüştür. Kişisel Bilgi Formu’ndaki bağımsız değişkenler ve Siber Zorbalık Tutum Ölçeği’nden alınan puanlar, bu araştırmada veri olarak kullanılmıştır.

Uygulanan anket sonrası çeşitli istatistiki ilişkiler ve önermeler ortaya çıkmıştır. Bu nedenle anketlerin SPSS 22 programında analiz edildikten sonraki haline

bakmak gerekmektedir. Öncelikli olarak daha öncede belirtildiği gibi verilerin analizi SPSS 22 programı ile yapılmış ve %95 güven düzeyi ile çalışılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Sharipo-Wilk testi ile incelenmiştir. Verilerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiş ve normal dağılım göstermediği için, çalışmada parametrik olmayan test tekniklerinden Mann-Whitney U ve Kruskal- Wallis H testi kullanılmıştır. Mann-Whitney U bağımsız iki grubun nicel bir değişken açısından karşılaştırılmasında, Kruskal-Wallis H bağımsız k grubun ($k>2$) nicel bir değişken açısından karşılaştırılmasında kullanılan test tekniğidir. Çalışmada öğrencilerin Siber Zorbalık puanının demografik değişkenlere göre farklılık gösterme durumu Mann-WhitneyU ve Kruskal-Wallis H testleri ile analiz edilmiştir. Yapılan istatistiklerde .05 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

4.BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında, elde edilen bulgular araştırmanın amacına ve alt problemlere cevap niteliğinde olacak şekilde sıralanmaya çalışılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin oluşturduğu örneklem hakkında Kişisel Bilgi Formundan ve Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinden elde edilen bulgular yer almaktadır.

Tablo 4.1.Kişisel Bilgi Formundan Elde Edilen Bulgular

		n	%
Cinsiyet	Erkek	97	31,8
	Kız	208	68,2
Yaşınız	14	22	7,2
	15	102	33,6
	16	72	23,7
	17	74	24,3
	18	34	11,2
Okulunuz	Anadolu Lisesi	152	50,7
	Meslek Lisesi	20	6,7
	Fen Lisesi	128	42,7
Okuduğu Sınıf	9	131	43,2
	10	75	24,8
	11	61	20,1
	12	36	11,9
Ders başarınız sizce ne düzeydedir?	Kötü	34	11,3
	Orta	180	59,6
	İyi	88	29,1
Annenizin eğitim durumu	İlköğretim	192	69,8
	Lise	35	12,7
	Üniversite	48	17,5
Babanızın eğitim durumu	İlköğretim	142	47,8
	Lise	77	25,9
	Üniversite	78	26,3
Ailenizin gelir durumu	Asgari ücretten az	60	20,1
	Asgari ücret-1500 TL arası	85	28,5
	1501-2000 TL arası	52	17,4
	2001 TL den fazla	101	33,9

Aile içi ilişkileriniz genellikle nasıldır?	Evde devamlı kavga var	19	6,3
	Birbirimize anlayış ve sevgi gösteririz	244	80,5
	Pek birbirimizden haberdar değiliz	26	8,6
	Genellikle birbirimizle geçinemeyiz	14	4,6
Evinizde kendinize ait oda var mı?	Evet	211	69,2
	Hayır	94	30,8
Evinizde bilgisayar var mı?	Evet	159	52,3
	Hayır	145	47,7
Evinizde kendinize ait bilgisayar var mı?	Evet	63	20,8
	Hayır	240	79,2
İnterneti daha çok nerede kullanırsınız?	İnternet Kafe	33	11,3
	Ev	161	55,3
	Okul	58	19,9
	Diğer	39	13,4
Ne kadar zamandır internet kullanıyorsunuz?	1 yıldan az	76	25,9
	1-2 yıl	48	16,3
	2-5 yıl	60	20,4
	5 yıldan fazla	110	37,4
Günde ortalama kaç saatinizi internet kullanımına ayırıyorsunuz?	1 saatten az	147	50,7
	1-2 saat	82	28,3
	2-5 saat	45	15,5
	5 saatten fazla	16	5,5
İnterneti daha çok hangi amaçlar için kullanıyorsunuz?	Ödev hazırlamak	138	46,5
	Film-müzik indirmek	47	15,8
	Facebook, twitter	70	23,6
	Oyun oynamak	22	7,4
	Diğer	20	6,7
En çok hangi arkadaşınızla vakit geçirirsiniz?	Okul arkadaşlarıyla	229	76,1
	Mahalle arkadaşı	36	12,0
	Diğer	36	12,0
Arkadaşlarınızla ilişkileriniz sizce ne düzeydedir?	Kötü	6	2,0
	Orta	68	23,1
	İyi	220	74,8
Boş zamanlarınızı ne tür sosyal aktivitelerle değerlendirirsiniz?	Sportif etkinliklere katılmak	110	36,5
	Tiyatro ve sinemaya gitmek	23	7,6
	Kitap okumak	81	26,9
	Diğer	87	28,9

Tablo 4.1 incelendiğinde ankete cevap veren öğrencilerden erkek olanların oranı %31,8; kız olanların oranı %68,2; 14 yaşında olanların oranı %7,2; 15 yaşında olanların oranı %33,6; 16 yaşında olanların oranı %23,7; 17 yaşında olanların oranı %24,3; 18 yaşında olanların oranı %11,2; Anadolu lisesine gidenlerin oranı %50,7; meslek lisesine gidenlerin oranı %6,7; fen lisesine gidenlerin oranı %42,7; 9.sınıf olanların oranı %43,2; 10.sınıf olanların oranı %24,8; 11.sınıf olanların oranı %20,1; 12.sınıf olanların oranı %11,9; ders başarısını kötü bulanların oranı %11,3; orta bulanların oranı %59,6; iyi bulanların oranı %29,1 olduğu görülmektedir.

Öğrencilerden annesinin eğitim durumu ilköğretim olanların oranı %69,8; lise olanların oranı %12,7; üniversite olanların oranı %17,5; babasının eğitim durumu ilköğretim olanların oranı %47,8; lise olanların oranı %25,9; üniversite olanların oranı %26,3; ailesinin gelir durumu asgari ücretten az olanların oranı %20,1; Asgari ücret-1500 TL arası olanların oranı %28,5; 1501-2000 TL arası olanların oranı %17,4; 2001 TL den fazla olanların oranı %33,9; aile içinde devamlı kavga olanların oranı %6,3; birbirine anlayış ve sevgi gösterenlerin oranı %80,5; pek birbirinden haberdar olmayanların oranı %8,6; genellikle birbirleriyle geçinemeyenlerin oranı %4,6'dır. Öğrencilerden evinde kendine ait odası olanların oranı %69,2; olmayanların oranı %30,8; bilgisayarı olanların oranı %52,3; olmayanların oranı %47,7; kendine ait bilgisayarı olanların oranı %20,8; olmayanların oranı %79,2'dir.

Öğrencilerden interneti daha çok internet kafede kullananların oranı %11,3; evde kullananların oranı %55,3; okulda kullananların oranı %19,9; diğer yerlerde kullananların oranı %13,4; interneti 1 yıldan az süredir kullananların oranı %25,9; 1-2 yıldır kullananların oranı %16,3; 2-5 yıldır kullananların oranı %20,4; 5 yıldan fazla süredir kullananların oranı %37,4; günde ortalama interneti 1 saatten az süredir kullananların oranı %50,7; 1-2 saat kullananların oranı %28,3; 2-5 saat kullananların oranı %15,5; 5 saatten fazla kullananların oranı %5,5; interneti daha ödev hazırlamak için kullananların oranı %46,5; film-müzik indirmek için kullananların oranı %15,8; facebook-twitter için kullananların oranı

%23,6; oyun oynamak için kullananların oranı %7,4; diğer amaçlar için kullananların oranı %6,7'dir.

Öğrencilerden en çok okul arkadaşlarıyla vakit geçirenlerin oranı %76,1; mahalle arkadaşıyla vakit geçirenlerin oranı %12,0; diğer arkadaşlarıyla vakit geçirenlerin oranı %12,0; arkadaşlarıyla ilişkisini kötü bulanların oranı %2,0; orta bulanların oranı %23,1; iyi bulanların oranı %74,8'dir.

Öğrencilerden boş zamanlarını sportif etkinliklere katılarak (futbol, basketbol vs)değerlendirenlerin oranı %36,5; tiyatro ve sinemaya giderek değerlendirenlerin oranı %7,6; kitap okuyarak değerlendirenlerin oranı %26,9; diğer aktivitelerle değerlendirenlerin oranı %28,9'dur.

Tablo 4.2.Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	,108	305	,000	,933	305	,000

Öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanı ortalaması ölçeği için yapılan Shapiro-Wilk normallik analizi sonucu söz konusu ölçek puanının normal dağılım göstermediği belirlenmiştir. Öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanı ortalaması ölçeği için yapılmış olan gruplar arası karşılaştırma testlerinde parametrik olmayan test teknikleri kullanılmıştır.

Tablo 4.3.Cinsiyete Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Cinsiyet	n	Sıra Ort	U	P
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	Erkek Kız	97 208	145,76 156,38	9385,500 ,327

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması (MannWhitney U Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir).Erkek ile kız öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 4.4.Yaş'a Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Yaşınız		n	Sıra Ort	X ²	P
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	14	22	160,09	1,310	,860
	15	102	156,39		
	16	72	143,42		
	17	74	150,98		
	18	34	158,44		

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Yaş Açısından Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir). Yaşları farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 4.5.Okula Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Okulunuz		n	Sıra Ort	X ²	P
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	Anadolu Lisesi	152	136,66	9,365	,009
	Meslek Lisesi	20	142,48		
	Fen Lisesi	128	168,19		

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Okul Açısından Karşılaştırılması (Kruskal - Wallis Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir).Okulu farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Anadolu lisesinde okuyanların söz konusu ölçek için puan sıra ortalamaları 136,66; meslek lisesinde okuyanların ortalamaları 142,48;fen lisesinde okuyanların ortalamaları 168,19'dur. Buna göre fen lisesinde okuyan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir.

Tablo 4.6.Okuduğu Sınıfa Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Okuduğu Sınıf		n	Sıra Ort	X ²	P
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	9	131	147,18	5,775	,123
	10	75	138,73		
	11	61	166,61		
	12	36	172,43		

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Okuduğu Sınıf Açısından Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir).Sınıfı farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 4.7.Ders Başarı Düzeyine Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Ders başarınız sizce ne düzeydedir?		n	Sıra Ort	X2	P
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	Kötü	34	165,32	,999	,607
	Orta	180	149,02		
	İyi	88	151,24		

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Ders Başarı Düzeyi Açısından Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir).Ders başarı düzeyi farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 4.8.Annenin Eğitim Durumuna Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Annenizin eğitim durumu		n	Sıra Ort	X2	P
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	İlköğretim	192	130,52	9,697	,008
	Lise	35	134,67		
	Üniversite	48	170,33		

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Annenin Eğitim Durumu Açısından Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir).Annesinin eğitim durumu farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Annesi ilköğretim mezunu olanların söz konusu ölçek için puan sıra ortalamaları 130,52; lise mezunu olanların ortalamaları 134,67; üniversite mezunu olanların ortalamaları 170,33'tür. Buna göre annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir. Anne eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları da artmaktadır.

Tablo 4.9. Babanın Eğitim Durumuna Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Babanızın eğitim durumu	n	Sıra Ort	X2	P
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	İlköğretim	142	132,11	15,508 ,000
	Lise	77	148,99	
	Üniversite	78	179,76	

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Babanın Eğitim Durumu Açısından Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir). Babasının eğitim durumu farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Babası ilköğretim mezunu olanların söz konusu ölçek için puan sıra ortalamaları 132,11; lise mezunu olanların ortalamaları 134,67; üniversite mezunu olanların ortalamaları 179,76'dır. Buna göre babası üniversite mezunu olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir. Baba eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları da artmaktadır.

Tablo 4.10. Ailenin Gelir Durumuna Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Ailenizin gelir durumu	n	Sıra Ort	X2	P
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	Asgari ücretten az	60	132,53	12,571 ,006
	Asgari ücret-1500 TL arası	85	142,08	
	1501-2000TL arası	52	134,20	
	2001 TL den fazla	101	173,70	

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Ailenin Gelir Durumu Açısından Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir). Ailesinin gelir durumu farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Ailesinin geliri asgari ücretten az olanların söz konusu ölçek için puan sıra ortalamaları 132,53; asgari

ücret-1500 TL arası olanların ortalamaları 142,08; 1501-2000 TL arası olanların ortalamaları 134,20; 2001 TL'den fazla olanların ortalamaları 173,70'tir. Buna göre ailesinin gelir durumu 2001 TL'den fazla olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanı ortalamaları en yüksektir.

Tablo 4.11.Aile İçi İlişkiye Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Aile içi ilişkileriniz genellikle nasıldır?	N	Sıra Ort	X2	P
Evde devamlı kavga var	19	174,84	4,458	,216
Birbirimize anlayış ve sevgi gösteririz	244	146,98		
Pek birbirimizden haberdar değiliz	26	166,02		
Genellikle birbirimizle geçinemeyiz	14	182,50		

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Aile İçi İlişkileri Açısından Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir). Aile içi ilişkileri farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 4.12.Evinde Kendine Ait Odası Olup Olmama Durumuna Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Evinizde kendinize ait oda var mı?	n	Sıra Ort	U	P
Siber Zorbalık tutum Evet	211	153,30	9853,000	,928
Hayır	94	152,32		

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Evinde Kendine Ait Odası Olma Durumu Açısından Karşılaştırılması (Mann Whitney U Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir). Evinde kendine ait odası olup olmama durumu farklı olan öğrencilerin

Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 4.13.Evinde Bilgisayar Olup Olmama Durumuna Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Evinizde bilgisayar var mı?	n	Sıra Ort	U	P
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	Evet	159	173,15	8243,500 ,000
	Hayır	145	129,85	

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Evinde Bilgisayar Olma Durumu Açısından Karşılaştırılması (Mann Whitney U Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir).Evinde bilgisayarı olup olmama durumu farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Evinde bilgisayar olanların söz konusu ölçek için puan sıra ortalamaları 173,15; bilgisayar olmayanların ortalamaları 129,85'tir. Buna göre evinde bilgisayarı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları daha yüksektir.

Tablo 4.14.Evinde Kendine Ait Bilgisayar Olup Olmama Durumuna Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Evinizde kendinize ait bilgisayar var mı?	n	Sıra Ort	U	P
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	Evet	63	178,71	5877,000 ,007
	Hayır	240	144,99	

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Evinde Kendine Ait Bilgisayar Olma Durumu Açısından Karşılaştırılması (Mann Whitney U Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir).Evinde kendine ait bilgisayarı olup olmama durumu farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Evinde kendine ait bilgisayar olanların söz konusu ölçek için puan sıra ortalamaları 178,71; bilgisayar olmayanların ortalamaları 144,99'dur. Buna göre evinde kendine ait bilgisayarı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları daha yüksektir.

Tablo 4.15.İnternetin Daha Çok Nerede Kullanıldığına Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

İnterneti daha çok nerede kullanırsınız?	N	Sıra Ort	X2	P
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	İnternet Kafe	33	147,47	4,300 ,231
	Ev	161	153,27	
	Okul	58	126,70	
	Diğer	39	143,46	

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin İnternetin Daha Çok Nerede Kullanıldığı Açısından Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir).İnterneti daha çok nerede kullandığı farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 4.16.İnterneti Ne Kadar Zamandır Kullandığına Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Ne kadar zamandır internet kullanıyorsunuz	n	Sıra Ort	X2	P
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	1 yıldan az	76	113,00	21,250 ,000
	1-2 yıl	48	140,05	
	2-5 yıl	60	155,64	
	5 yıldan fazla	110	170,15	

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin İnternet Ne Kadar Zamandır Kullanıldığı Açısından Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir). İnternet kullanma süresi farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). 1 yıldan az süredir internet kullananların söz konusu ölçek için puan sıra ortalamaları 113,00; 1-2 yıldır kullananların ortalamaları 140,05; 2-5 yıldır kullananların ortalamaları 155,64; 5 yıldan fazla süredir kullananların ortalamaları 170,15'tir. Buna göre interneti 5 yıldan fazla süredir kullanan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir. İnternet kullanım süresi arttıkça öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları da artmaktadır.

Tablo 4.17.Günde Ortalama İnternet Kullanımına Ayrılan Süreye Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Günde ortalama kaç saatinizi internet kullanımına ayırıyorsunuz?	n	Sıra Ort	X2	p
1 saatten az	147	135,27		
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	1-2 saat	82	149,71	
	2-5 saat	45	150,51	
	5 saatten fazla	16	203,78	
			10,287	,016

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Günde Ortalama İnternet Kullanımına Ayrılan Süre Açısından Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir).Günde ortalama internet kullanımına ayırdığı süre farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Günde 1 saatten az internet kullananların söz konusu ölçek için puan sıra ortalamaları 135,27; 1-2 saat kullananların ortalamaları 149,71; 2-5 saat kullananların ortalamaları 150,51; 5 saatten fazla kullananların ortalamaları 203,78'dir. Buna göre günde ortalama interneti 5 saatten fazla kullanan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir. Günde ortalama internet kullanımına ayrılan süre arttıkça öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları da artmaktadır.

Tablo 4.18.İnterneti Kullanma Amacına Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

İnterneti daha çok hangi amaçlar için kullanıyorsunuz?	n	Sıra Ort	X2	p
Ödev hazırlamak	138	130,56		
Film-müzik indirmek	47	149,97		
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	Facebook, twitter	70	173,81	
	Oyun oynamak	22	167,32	
	Diğer	20	166,98	
			14,097	,007

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin İnternetin Daha Çok Hangi Amaçla Kullanıldığı Açısından Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Yöntemine Göre Analiz

Edilmiştir).İnterneti daha çok hangi amaçla kullandığı farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). İnterneti daha çok ödev hazırlamak için kullananların söz konusu ölçek için puan sıra ortalamaları 130,56; film-müzik indirmek için kullananların ortalamaları 149,97;Facebook, Twitter için kullananların ortalamaları 173,81; oyun oynamak için kullananların ortalamaları 167,32; diğer amaçlar için kullananların ortalamaları 166,98'dir. Buna göre interneti daha çok Facebook, Twitter için kullanan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir.

Tablo 4.19.En Çok Vakit Geçirilen Arkadaşa Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

En çok hangi arkadaşınızla vakit geçirirsiniz?	n	Sıra Ort	X ²	p
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	Okul arkadaşlarıyla	229	149,73	8,060 ,018
	Mahalle arkadaşı	36	126,29	
	Diğer	36	183,78	

Siber Zorbalık Ölçeğinin En Çok Vakit Geçirilen Arkadaş Açısından Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir).En çok vakit geçirdiği arkadaşı farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Okul arkadaşlarıyla vakit geçirenlerin söz konusu ölçek için puan sıra ortalamaları 149,73; mahalle arkadaşıyla vakit geçirenlerin ortalamaları 126,29; diğer arkadaşlarıyla vakit geçirenlerin ortalamaları 183,78'dir. Buna göre en çok diğer arkadaşlarıyla vakit geçiren öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir.

Tablo 4.20.Arkadaşları ile İlişki Düzeyine Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Arkadaşlarınızla ilişkileriniz sizce ne düzeydedir?	n	Sıra Ort	U	p
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	Kötü-Orta İyi	74 220	164,67 141,73	6869,500 ,045

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Arkadaşları ile İlişki Düzeyi Açısından Karşılaştırılması (Mann Whitney U Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir).Arkadaşları ile ilişki düzeyleri farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Arkadaşları ile ilişkileri kötü-orta olanların söz konusu ölçek için puan sıra ortalamaları 164,67; iyi olanların ortalamaları 141,73'tür. Buna göre arkadaşlarıyla ilişkileri kötü-orta düzeyde olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları daha yüksektir.

Tablo 4.21. Boş Zamanlarda Yapılan Sosyal Aktivitelere Göre Ölçek Puanının İstatistiksel Değişiminin İncelenmesi

Boş zamanlarınızı ne tür sosyal aktivitelerle değerlendirirsiniz?	n	Sıra Ort	X2	p
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	Sportif etkinliklere katılmak (futbol, basketbol vs)	110	150,06	11,091 ,011
	Tiyatro ve sinemaya gitmek	23	181,98	
	Kitap okumak	81	127,85	
	Diğer	87	165,55	

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Boş Zamanlarda Yapılan Sosyal Aktiviteler Açısından Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Yöntemine Göre Analiz Edilmiştir). Boş zamanlarında yaptığı sosyal aktiviteler farklı olan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık

bulunmaktadır ($p<0,05$). Boş zamanlarını Sportif etkinliklere katılmak (futbol, basketbol vb.) ile değerlendirenlerin söz konusu ölçek için puan sıra ortalamaları 150,66; tiyatro ve sinemaya giderek değerlendirenlerin ortalamaları 181,98; kitap okuyarak değerlendirenlerin ortalamaları 127,85; diğer aktivitelerle değerlendirenlerin ortalamaları 165,55'tir. Buna göre boş zamanlarını tiyatro ve sinemaya giderek değerlendiren öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırma sonucu elde edilen anket sonuçları analiz edilmiştir. Yapılan analiz dikkatli şekilde incelendiğinde önemli verilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu verilerin analiz edilmesi ile çeşitli çıkarımlar yapılacaktır. Bu çıkarımlar sonucunda “siber zorbalığın”önlenmesi ve bu konuda alınacak tedbirler hakkında çeşitli değerlendirmeler yapılacaktır.

5.1. Sonuç

İnsanlık tarihinin başından beri güç dengelerine bağlı olarak ortaya çıkan şiddet türlerinden biridir zorbalık. Zorbalık, kasıtlı zarar vermeye bağlı olarak kişinin bir başka kişiye fiziksel, sözel ve psikolojik saldırganlık göstermesidir. Bu akran zorbalığı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Akran zorbalığı fiziksel, sözel, davranışsal/duygusal, cinsel ve siber olmak üzere beşe ayrılmaktadır.

Siber zorbalık, zorbalığın bir elektronik iletişim aracı vasıtasıyla gerçekleştirilmesidir. Siber zorbalığında görülme şekilleri vardır. Bunlar; kızdırma-kışkırtma, taciz, karalama/iftira, taklit etme, ifşa etmek, dışlama, rahatsız edici ve tekrarlayıcı mesaj ve aramalar şeklinde sıralanabilmektedir. Elektronik posta (E-mail), anlık mesaj, sohbet odaları, metin mesajlaşması, çevrimiçi oyunlar, bloglar ve video bloglar, tartışma duvarları ve e-posta listeleri, birebir ağ kurma, web siteleri, sosyal paylaşım siteleri siber zorbalığın araçlarıdır.

Siber zorbalık ile geleneksel zorbalık arasında farklılıklar bulunmaktadır. Siber zorbalıkta zorbalığı yapan kişinin kimliği belli değildir. Ancak geleneksel zorbalıkta zorbalığı yapan kişinin kimliği bellidir. Bir diğer farklılık zorbalığın gerçekleştiği ortamdır. Geleneksel zorbalık okul içerisinde gerçekleşmektedir. Siber zorbalık ise her yerde gerçekleşmektedir. Zorbalığın tanımı yapılırken güç dengesi ön plana çıkarken siber zorbalık ile geleneksel zorbalık arasındaki fark güç dengesinden kaynaklanmaktadır. Siber zorbalıkta zorba ile mağdur arasında

her zaman güç dengesizliği olmayabilirken geleneksel zorbalıkta zorba ile mağdur arasında asimetrik bir güç dengesi bulunmaktadır.

Siber zorbalığa maruz kalmanın sosyal, duygusal, akademik etkileri bulunmaktadır. Siber zorbalığa maruz kalanlarda yalnızlık ve gruptan dışlanma gibi sosyal sorunlar oluşabilmektedir. Mağdurların sosyal çevreye uyumu güçleştiren problemler, arkadaşlık kurmalarında güçlükler yaşadıkları gözlemlenmiştir.

Siber zorbalığa maruz kalanlar psikolojik olarak da zarar görmektedir. Mağdurların öfke, üzüntü, depresyon, anksiyete, çaresizlik gibi sorunlar yaşamaktadır. Akademik etkilere bakıldığında ilk olarak devamsızlık ve ders başarısının düşmesi karşımıza çıkmaktadır. Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler okuldan kaçma, okulu bırakma, disiplin cezası alma gibi davranışlar göstermektedir.

Günümüzün önemli sorunlarından biri haline gelmeye başlayan siber zorbalığı konu alan araştırma, Adıyaman örneği üzerinden lise öğrencileri arasındaki siber zorbalık düzeyini ortaya koyma amacıyla yapılmıştır. Yapılan araştırmaya göre;

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla cinsiyetin, siber zorbalık düzeyini etkilemediği söylenebilir. Manap (2012) ise bu bulgunun aksine, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre siber zorbalık düzeyinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, yaş değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla yaşın, siber zorbalık düzeyini etkilemediği söylenebilir. Türkoğlu (2013) yaşın siber zorbalık tutumunu etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde (Baker ve diğ. 2007; Özdemir, Akar 2011; Eroğlu 2011) de yaşın siber zorbalığı etkilemediğini tespit etmişler.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, okudukları lise değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Fen

lisesinde okuyan öğrencilerin diğer okullarda okuyan öğrencilere göre Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir. Bu durumda Fen Lisesi yönetimi ve bu okulda okuyan öğrenci velileri ile irtibata geçilerek “siber zorbalık” eğilimlerin giderilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca Fen Lisesi gibi akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin alındığı okullarda Siber Zorbalık Tutum puanının yüksek çıkmasında ilginç bir sonuçtur.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, okuduğu sınıf değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla sınıf düzeyinin, siber zorbalık düzeyini etkilemediği söylenebilir. Manap (2012) yapmış olduğu çalışmada, öğrencinin okuduğu sınıf seviyesi yükseldikçe siber zorbalık düzeyinin arttığı sonucuna ulaşmıştır.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, ders başarı düzeyi değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla ders başarı düzeyinin, siber zorbalık düzeyini etkilemediği söylenebilir.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, anne eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin ilkokul ve lise mezunu olan öğrencilere göre Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir. Anne eğitim düzeyi arttıkça Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları da artmaktadır. Bu bulgunun aksine Sarak (2012), yaptığı çalışmada anne eğitim seviyesi arttıkça siber zorba ve siber kurban olma durumunun azaldığını tespit etmiştir.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, baba eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Babası üniversite mezunu olan öğrencilerin ilkokul ve lise mezunu olan öğrencilere göre Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir. Baba eğitim düzeyi arttıkça Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları da artmaktadır. Bu nedenle anne ve babanın eğitimi ile Siber Zorbalık Tutum puanı ile anlamlı ve ilginç bir ilişki vardır. Türkoğlu (2013) yaptığı çalışmada, baba eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin siber zorbalık eğiliminin arttığı bulgusuna ulaşmıştır.

Sarak (2012) ise bu bulgunun aksine baba eğitim düzeyinin artmasıyla siber zorba veya siber kurban olma durumunun azaldığını tespit etmiştir.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, ailenin gelir durumu değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Ailesinin gelir durumu 2001 TL'den fazla olan öğrencilerin geliri daha az olan öğrencilere göre Siber Zorbalık Tutum puanı daha yüksektir. Kavuk (2011) yaptığı çalışmada, aile gelir düzeyi arttıkça siber zorbalık davranışının da arttığını belirtmiştir.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, aile içi ilişkiler değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla aile içi ilişkilerin, siber zorbalık düzeyini etkilemediği söylenebilir.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, evde kendisine ait odanın olması değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla evde kendisine ait odanın olması, siber zorbalık düzeyini etkilemediği söylenebilir. Türkoğlu (2013) yaptığı çalışmada, evde kendine ait odanın olması siber zorbalık eğilimlerini etkilemediği sonucuna ulaşmıştır.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, evinde bilgisayar olup olmaması değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Evinde bilgisayar olan öğrencilerin olmayan öğrencilere göre Siber Zorbalık Tutum puanı daha yüksektir. Bu iki durum yani gelir durumu ile evinde bilgisayar olup olmama durumu birbirleri ile ilişkilidir. Maddi durumu daha iyi olan aileler çocuklarına gerekli teknolojik iletişim araçlarını alabilmektedirler. Bu araçlara sahip olan çocuklar özellikle “siber (sanal) zorbalık” içeren hareket ve davranışlar gösterebilmektedir.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, evinde kendine ait bilgisayar olup olmaması değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Evinde kendine ait bilgisayar olan öğrencilerin, evinde kendine ait bilgisayarı olmayan öğrencilere göre Siber Zorbalık Tutum puanı daha yüksektir. Siber zorbalık düzeyi yüksek olanlar, kimliklerini

gizlemek istedikleri için başka birinin bilgisayarında siber zorbalık yapamazlar, bu durum çalışmada elde edilen bulguyu desteklemektedir.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, internetin daha çok hangi ortamda kullanılması değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla internetin kullanıldığı ortamın, siber zorbalık düzeyini etkilemediği söylenebilir. Teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte öğrenciler evde bilgisayar ve internete girecek araç olmasa bile, okul, internet kafe vb. yerlerde kolaylıkla internete erişebilmektedir. Bu nedenle internetin kullanıldığı ortam siber zorbalık düzeyini etkilemediği söylenebilir.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, interneti kullanmaya başlama süresi değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. İnterneti kullanmaya başlama süresi 5 yıldan fazla olan öğrencilerin kullanma süresi daha az olan öğrencilere göre Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir. İnternet kullanmaya başlama süresi arttıkça öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları da artmaktadır. Kavuk (2011) yaptığı çalışmada, bilgisayar kullanım yılı arttıkça siber zorbalık davranışının arttığını tespit etmiştir.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, günde internete ayrılan ortalama süre değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. İnternete ayırdığı süre 5 saatten fazla olan öğrencilerin ayırdığı süre daha az olan öğrencilere göre Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir. Günde ortalama internet kullanımına ayrılan süre arttıkça öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları da artmaktadır. Özdemir ve Akar (2011) günlük internet kullanım süresi 5 saati aşan öğrencilerin diğerlerine göre daha fazla siber zorbalık eğiliminde bulunduğunu tespit etmiştir. Bu durumun nedeni anlamlı olarak açıklanabilir. Siber zorbalık davranışı, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanımına bağlı olduğundan, interneti sık kullanmanın siber zorba ve siber mağdur olmayı arttırması beklenen bir sonuçtur. İnternet başında daha fazla kalan öğrenciler sanal ortamdaki akranları ile daha fazla iletişim halinde kalmaktadırlar. Bu durumun yanı sıra internetteki tehlikeli siteler ve konuşmalara

sık sık rastlayan öğrenciler akranları ile herhangi bir tartışmaya girdiklerinde internette gördükleri siber zorbalık örneklerini kendilerine örnek alabilmektedirler. İnternette bir kişini (hele ki bu kişi ünlü ise)diğerine siber zorbalık göstermesi bir anda sanal ortamda yayılabilmekte ve bu olumsuz davranış öğrenciler tarafından rol model alınabilmektedir.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, interneti kullanma amacı değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. İnterneti daha çok facebook, twitter için kullanan öğrencilerin diğer amaçlarla kullanan öğrencilere göre Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir.Lise öğrencileri ile yapılan ankette TÜİK'in 2015 yılı araştırmasında İnternet kullanım amaçları arasında sosyal medya ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Özellikle TÜİK 2015 araştırmasında İnternet kullanım amaçları dikkate alındığında, 2015 yılının ilk üç ayında internet kullanan bireylerin %80,9'u sosyal medya üzerinde profil oluşturduğu görülmektedir. Özellikle sosyal medyanın sık kullanılması istenilen kişilerle rahatça arkadaş olunabilmesi ve olumsuz yazı ve tartışmalara rahatça ulaşılabilmesi sosyal medyayı kullanan öğrencilerde siber zorbalık tutumunun yüksek çıkmasını anlamlı kılmaktadır.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, en çok vakit geçirilen arkadaş değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.En çok diğer arkadaşlarıyla vakit geçiren öğrencilerin okul ve mahalle arkadaşlarıyla vakit geçiren öğrencilere göre Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir. Bu bulgu aslında öğrencilerin sosyal uyum ile ilgili tutularını da göstermektedir. Genellikle en iyi arkadaşı olan öğrenciler en iyi arkadaşı olmayıp diğer arkadaşlarıyla vakit geçiren öğrencilere göre siber zorbalık tutumu düşük çıkmıştır. Bu da göstermektedir ki iyi diye nitelenen arkadaşlıkların arasında siber zorbalık davranışlarının daha az olduğu fakat samimiyet ve tanışıklığın az olduğu öğrenci grupları arasında siber zorbalığın daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, arkadaşları ile ilişki düzeyleri değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Arkadaşlarıyla ilişki düzeyleri kötü-orta olan öğrencilerin iyi olan öğrencilere

göre Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları daha yüksektir. Bu ilişkide anlamlı olarak yorumlanabilmektedir. Birbirlerini tanımayan yada arkadaşlık ilişkileri zayıf olan öğrenciler arasında siber zorbalık tutumu yüksek iken arkadaşlık ilişkileri iyi olan öğrenciler arasındaki siber zorbalık tutumu düşüktür.

- Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi, boş zamanlarda yapılan sosyal aktiviteler değişkenine göre incelendiğinde; aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Boş zamanlarını tiyatro ve sinemaya giderek değerlendiren öğrencilerin diğer aktivitelerle değerlendiren öğrencilere göre Siber Zorbalık Tutum puan sıra ortalamaları en yüksektir. Bu bulgu araştırma sonucunda elde edilen bulgular içerisindeki dikkat çeken bulgulardandır. Çünkü tiyatro ve sinema vb. seven kişilerin daha ılımlı olduğuna dair genel bir toplumsal düşünce hakimdir. Fakat araştırmada görüldüğü gibi sinema ve tiyatroya gidenlerin siber zorbalık oranı daha yüksek çıkmıştır. Sinemaya giden kişilerdeki bu oranın yüksek çıkması gidilen filmlerin niteliğine (şiddet vb.) göre değişebilir.

Yapılan araştırma sonucunda yukarıdaki veriler 305 öğrenciye yapılan anket sonucunda elde edilmiştir. Elde edilen bu veriler öğrencilerin, sosyo-ekonomik durumlarından psiko-sosyal durumlarına kadar birçok veriyi ölçmek amacıyla uygulanan “Siber Zorbalık Tutum Ölçeği” kullanılarak hazırlanmıştır. Elde edilen sonuçlar bazı yerleşik yargıları sarsar niteliktedir. Örneğin ailelerin maddi durumunun iyi olması yada anne ve babaların eğitiminin yüksek olması gibi ölçütlerin “Siber Zorbalık Tutum”unu beklendiğinin aksine olumlu etkilemediği görülmüştür. Bu araştırma, Adıyaman ili için model bir çalışma olabileceği gibi tüm ülke için de faydalı bir çalışmadır. Ayrıca çalışma ve yöntemi, mutlu birey, mutlu aile ve mutlu toplum idealine katkı sunabilir.

5.2. Öneriler

Yapılan çalışma sonucunda yapılması öncelikli öneriler şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Adıyaman’da lise öğrencileri arasında siber zorbalığın önlenmesi ve azaltılması için siber zorbalık tutum ölçeği farklı değişkenlerle kullanılıp yeni çalışmalar yapılabilir.

2.Adıyaman’da lise öğrencilerine siber zorbalık ile ilgili farkındalık arttıracak seminer ve konferans verilmelidir.

3.Adıyaman’da lise öğrencilerini sanal ortamdan uzaklaştırıp öğrencilerin ilgisini çekecek, kültürel ve sportif faaliyetler, sosyalleştirecek etkinlikler düzenlenmelidir.

4.Adıyaman’da lise öğrencilerinin anne ve babalarına ergenlik dönemindeki çocukların gelişimi ve ihtiyaçları hakkında bilgilendirme yapılmalıdır. Ergenlik çağındaki çocukların bu dönemin getirdiği özellikler nedeniyle ailelerinden uzaklaştığı görülmektedir. Anne-baba ile çocuk arasında samimi ve olumlu bir iletişim ortamı, güvene dayalı bir ilişki kurulması yönünde çalışmalar yürütülmelidir.

5.Adıyaman’da lise öğrencilerinin ailelerini siber zorbalık hakkında bilgilendirici çalışmalar yürütülmelidir.Böylece aileler çocuklarının, siber zorbalık tutumunu ya da buna maruz kalma riskini en aza indirilebilir.

6.Adıyaman’da lise öğrencilerinin aileleri çocuklarının zorba ya da mağdur olup olmadıklarını öğrenebilmeleri için bilgisayarlarına ebeveyn kontrolü olan yazılım araçlarını yüklemelidirler. Ayrıca evde kullanılan bilgisayar bütün aile üyelerinin ortak kullandığı bir ortamda olmalıdır.

7.Adıyaman’da liselerde öğrencilere, öğretmenlere ve okul yöneticilerine (Müdür ve müdür yardımcıları) güvenli internet kullanımı, siber zorbalık davranışı ile karşı karşıya kalan bireyinve böyle bir olayı yaşayanın ne yapması gerektiği hakkında bilgi ve eğitim verilmelidir.

8.Siber (sanal) zorbalık konusunda en önemli görev rehber öğretmenlere düşmektedir. Adıyaman’ da lisede görevli rehber öğretmenlerinin bu konuda uzman olabilmesi için gerekli yurt içi ve yurt dışı eğitimlerinin alınması sağlanmalıdır.

9.Adıyaman’ da lisede görevli okul rehberlik öğretmenleri öğrencilere iletişim araçlarının nasıl daha doğru ve ahlaki çerçeve içerisinde kullanılabileceklerinin eğitimini vermelidir.

10.Adıyaman’ da lisede görevli okul rehberlik öğretmenleri tarafından öğrencilere, velilere, öğretmenlere ve okul yöneticilerine bilişim suçları ve bu suçlara karşılık verilen cezalar konusunda farkındalık arttıracak seminer verilmelidir.

11.Okuldaki rehberlik öğretmenleri tarafından zorba ya da kurban olduğu anlaşılan öğrencinin yargılanmadan dinlenmesi, okul ve ailenin iş birliği yaparak gerekirse uzmanlardan yardım alınarak durumun çözülmesi için gerekli hassasiyet gösterilmelidir

12.Okulda siber zorbalığın boyutu, zorba ve kurban öğrencilerin bu duruma ilişkin tutumlarının neler olduğu belirlenmelidir ve bu soruna karşı çare olabilecek politikalar üretilmelidir.

13.Siber zorbalık konusunda farkındalık yaratılarak bu konuda yeni bir yasa tasarısı hazırlanmalıdır.

14.Yurt dışındaki siber zorbalıkla mücadele örnekleri göz önüne alınarak bu önlemlerin Türkiye’de uygulanıp uygulanamayacağı ile ilgili araştırmalar yapılmalıdır.

15.Üniversiteler ve milli eğitim ortak hareket ederek siber zorbalıkla mücadelede beraber hareket etmelidir.

16.Evinde internet olmayan öğrencilerin sıklıkla kullandığı internet kafeler siber zorbalıkla ilgili yeniden düzenlenmeli ve bu konuda çeşitli bilgisayar yazılımları ile bu kafeler denetim altına alınmalıdır.

17.Emniyet birimleri, aileler, okul yöneticileri ve öğretmenler siber zorbalık konusunda işbirliği yaparak ortak çalışmalıdır.

18.Okul sosyal hizmeti kapsamında, siber zorbalıkla mücadelede, okullarda sosyal hizmet uygulamaları arttırılmalı ve faaliyet alanı geliştirilmelidir. Okullarda sosyal hizmet uzmanının istihdamı, siber zorbalıkla mücadeleye önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular neticesinde yukarıdaki öneriler ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda benlik saygısı yüksek, aidiyet duyguları gelişmiş, içinde bulunduğu toplumun değer yargıları ile barışık, farkındalığı yüksek ve geleceğe umutla bakan bireylerin yetişmesi için yukarıdaki öneriler çerçevesinde siber zorbalığın önüne geçilmeye çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abalı, Osman (2012), “Ergenlik Dönemi ve Ruhsal Yaklaşım”, İstanbul, Adeda Yayıncılık.
- Akman, Gül Nur (2014), “Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Çay Meslek Yüksekokulu Ders Notları, erişim tarihi: 24.06.2016,
<http://caymyoisletmeogrenci.com/wpcontent/uploads/2014/03/n%4%b0cel-ve-n%4%b0tel-ara%5%9etirma-y%3%96ntemler%4%b0-pdf.pdf>.
- Alisinanoğlu, Fatma (2002), “Gençlik Dönemi Özellikleri ve Genç Anne-Baba İletişimi”, Eğitim Ve Bilim Dergisi, Cilt:27 Sayı:123, s.s.62-63.
- Alper, Selda (2008), “İlköğretimde Zorbalık”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Arıca, Osman Tolga (2011), “Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike”, Kariyer Penceresi, Cilt:2, Sayı:6, s.s.10-12.
- Arıca, Osman Tolga- Tanrıkulu, Taşkın- Kınay, Hüseyin (2012), "Siber Mağduriyet Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları", Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı:11, s.s.1-6.
- Ayas, Tuncay- Horzum, Barış (2011), “Öğretmenlerin Sanal Zorbalık Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”, International Online Journal of Educational Sciences, Cilt:32, s.s. 619-640.
- Aydın, Suat (1998), “Eğitimde Uygulamalı Rehberlik”, Ankara, Barış Platin Yayınevi.
- Aydın, Süleyman (1996), “Polis Akademisi Öğrencilerinin Benlik Tasarımı”, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bakırcıoğlu, Rasim (2010), “Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı”, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Bandura, Albert (1977), “Social Learning Theory”, New York: General Learning Press.

- Banks, Ron (1997), “Bullying in Schools”, erişim tarihi: 14 Nisan 2016, <http://www.ericdigests.org/1997-4/bullying.htm>.
- Belsey, Bill (2005), “Cyberbullying”, erişim tarihi: 20 Nisan 2016, [http://www.cyberbullying.ca/pdf/Bullying-Cyberbullying Presentations.pdf](http://www.cyberbullying.ca/pdf/Bullying-Cyberbullying%20Presentations.pdf).
- Berger, Stassen (2007), “Update on Bullying at School: ScienceForgotten?” *DevelopmentalReview*, Cilt:27, Sayı:1, s.s. 90-126.
- Berklin, Cezmi Tahir (1978), “Çocuklarda ve Gençlerde Davranış Bozuklukları”, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Blood, Gerry- Blood ,Micheal – Tramontana, Michael-Sylvia ,Anna- Boyle, Michael -Motzko , Gina (2011), “Self-ReportedExperience of Bullying of StudentsWhoStutter: RelationsWith Life Orientation, and Self-Esteem,” *Perceptualand Motor Skills*, Sayı:113, s.s. 353-364.
- Bulgurcu, Sunay (2011), “İstanbul İlinde Bir İlköğretim Okulunda 6–8. Sınıflarda Akran Zorbalığı Sıklığının Araştırılması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bridge, Berna (2010), “Zorbalık- Mobbing: Bilinmeyen Çeşitleri ve Çözümleri”, 2. Baskı, İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Campbell, A. Marilyn. (2005), “Cyber Bullying:An Old Problem in a New Guise?” *Australian Journal of Guidance and Counselling*, Sayı:15(1), s.s.68-76.
- Cansever, Belgin Aslan (2013), “Ergenlerin İnternet Kullanımının Toplumsal İlişkilerinde Yaratdığı Sorunlar”, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Ceyhan, Esra (2000), “Çocuk Gelişim ve Psikolojisi”, Eskişehir, Anadolu Ün. Yayınları.
- Connolly, Irene, O’Moore, Mona, (2003),“Personalityand Family Relations of Children WhoBully”, *Personalityand Individual Differences*, Cilt: 35, s.s. 559–567.

- Coşkun, Gülşen (2008), “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri İle Problemlı İnternet Kullanımları Arasındaki İlişki”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cüceloğlu, Doğan (2008), “İnsan ve Davranışı”, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Çiftçi, Hidayet (2015), “Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Eğilimlerinin Facebook Tutumu ile İlişkisinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çok, Figen (1991), “Basında Gençlik İmajları”, Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt:15 Sayı:81, s.s.41-48.
- Demirbağ Bolat, Saadet-Şahin, Rukiye-Baloğlu, Mustafa. (2011), “Aile İçi Şiddet Ve Okul Zorbalığı”, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2, s.s. 147-162.
- Dilmaç, Bülent (2009), “Psychological Needs as a Predictor of Cyber Bullying: A Preliminary Report on College Students,” Educational Sciences: Theory and Practice, Sayı:9, s.s.1307-1325.
- Dinçel, Esen (2006), “Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dinçer, Burcu (2008), “Alt Ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeyde Lise İkinci Sınıfı Devam Eden Ergenlerin Anne Baba Tutumlarını Algılamaları İle Arkadaşlık İlişkilerinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, Murat- Dağköy, Servet- Avcı, Hikmet-Tunca, Nihal (2014), “Ergen Asiliği Ölçeği (Adolescent Rebelliousness Scale)”, Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, s.s.281-300.
- Eraslan, Yusuf (2010), “Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Sınav Kaygılarının Algıladıkları Anne Baba Tutumlarına Göre İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Erdur-Baker, Özgür- Kavşut, Fatma (2007), “Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık”, Eurasian Journal of Educational Research (EJER), Sayı:27, s.s. 31-42.
- Eroğlu, Yüksel ve Peker, Adem (2011), “Aileden ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek ve Siber Mağduriyet: Yapısal Eşitlik Modeliyle Bir İnceleme”, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 27.
- Ersanlı, Kurtman, (2005), “Davranışlarımız”, Samsun, Eser Matbaa.
- Gander, Mary J. - Gardiner, Harry W. (1993), “Çocuk ve Ergen Gelişimi”, Ankara, İmge Kitabevi.
- Genç, Gülten- Aksu, Mualla (2010), “Genel Lise Öğrencilerinin Zorba-Kurban Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 30, Sayı:2, s.s.413-448.
- Greene, Michael B. (2006), “Bullying in School: A Plea For Measure Of Human Rights” Journal of Social Issues, Cilt:62, Sayı:1, s.s. 63–79.
- Hinduja, Sameer – Justin, Patchin (2010), “Cyberbullying and Self-Esteem” Journal of School Health, Cilt:80, Sayı:12, s.s.614-621.
- Hinduja, Sameer – Justin, W. Patchin (2009), “Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying”, Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Internetworldstats (2016), “Internet Stats and Facebook Usage in Europe November 2015 Statistics”, erişim tarihi: 20 Mayıs 2016 [.http://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europei](http://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europei).
- İrfaner, Semih (2009), “Öğrenciler Arasında Gerçekleşen Zorbalık Eylemleri Ve Zorbalık Konusunda Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Tutum ve Görüşleri”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Jersild, Arthur (1978), “Gençlik Psikolojisi”, İstanbul, Yeni Hamle Yayıncılık.
- Juvonen, Jaana - Elisheva F. Gross (2008), “Extending The School Grounds? Bullying Experiences in Cyberspace”, Journal of School Health, Cilt:78, Sayı:9, s.s.496-505.

- Karasar, Niyazi (2009), “Bilimsel Araştırma Yöntemi”, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, Hülya - Öztürk, Candan (2009), “Sosyal Bilişsel Teori İle Zorbalığa Yaklaşım”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hemşirelik Yüksekokulu, Elektronik Dergisi, Sayı:2(2). s.s. 61-74.
- Karataş, Zeki (2015), “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”, Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, s.s. 62-80.
- Kavuk, Melike (2011), “İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Sanal Kurban Olma Durumlarının İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, Neslihan (2009), “İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması (Konya İli Cihanbeyli İlçesi İlçe Merkez Örneği)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıçarslan, Fatih (2010), “Çocuk ve Aile Sorunlarının Terapi ile Tedavisi”, Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Kılıççı, Yedigir (2006), “Okulda Ruh Sağlığı”, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Kocatürk, Metin (2014), “Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kowalski, Robin M- Limber, Susan P.- Agatston, Patricia W. (2008), “Bullying In The Digital Age”, Boston: Blackwell Publishing.
- Kowalski, Robin M.- Limber, Susan P. (2007), “Electronic Bullying Among Middle School Students”, Journal of Adolescent Health, Sayı:41, s.s.22-30.
- Kulaksızoğlu, Adnan (1998), “Ergenlik Psikolojisi”, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Leymann, Heinz (1996), “The Content and Development of Mobbing at Work”, European Journal of Workand Organizational Psychology, Sayı:5(2), s.s. 165-184.
- Li, Qing (2006), “Cyberbullyingin Schools: A Researchof Gender Differences” School Psychology International, Cilt:27, Sayı:2, s.s. 157-170.

- Manap, Abdullah (2012), “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri ve Siber Zorbalık: Samsun İli Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Muro, James J.- Kottman, Terry (1995), “Guidance And Counseling in The Elementaryand Middle Schools: A Practical Approach”, ABD: Brown and Benchmark Publishers.
- Olweus, Dan (1995), “Bullying at School”, Oxford: Blackwell CompanyPub.
- Olweus, Dan (1999), “BullyingPrevention Program. Boulder, CO: Center forthe Studyand Prevention of Violence, Institute of Behavioral Science”, USA: University of Colorado at Boulder Pub.
- Olweus, Dan (2003), “A Profile of Bullying at School”. Educational Leadership, Sayı:60, s.s. 48-55.
- Onur, Bekir (1997), “Gelişim Psikolojisi”, Ankara : İmge Kitabevi.
- Orvin, George H. (1997), “Ergenlik Çağında Çocuğunuzu Anlamanın Yolları”, Ankara: HYB Yayıncılık.
- Öner, Uğur - Onur, Bekir (1986), “Çeşitli Gelişim Evrelerinde Öğrencilerin Psikolojik İhtiyaçları ve Rehberlik İlişkileri”, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Sayı:10, s.s. 45-65.
- Özcan, Mustafa (1985), “Gençlik Döneminde Psiko-Sosyal Sorunlar”, Milli Kültür ve Gençlik Sempozyumu Gazi Üniversitesi Rektörlüğü Yayını, Sayı:86, s.s. 223-248.
- Özdemir, Murat ve Akar, Filiz (2011), “Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Cilt:17, Sayı:4, s.s. 605-626.
- Öztürk, Hüseyin (1993), “Eğitim Sosyolojisi”, Ankara, Hatipoğlu Yayınları.
- Özuğurlu, Kurban (1990), “Evlilik Raporu”, İstanbul, Altın Kitaplar.
- Patchin, Justin, - Hinduja, Sameer (2009), “Bullying Beyond the Schoolyard: Prevetingand Respondingto Cyberbullying Thousand”, Oaks CA: CorwinPub.

- Pişkin, Metin (2002), “Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt:2(2), s.s. 531-562.
- Pişkin, Metin (2006), “Zorbalığa İlişkin Yanlış Algı, İnanç ve Düşünceler”, Öğretmen Dünyası, Sayı:317, s.s.13-15.
- Sarak, Özlem (2012), “Lise Öğrencilerinde Sanal Zorbalık”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Serin, Hüseyin (2012), “Ergenlerde Siber Zorbalık/ Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Shariff, Shaheen (2008), “Cyber-bullying: Issuesand Solutionsfor The School, The Classroomand The Home”, New York: Routledge.
- Sharp, Sonia - Smith, Peter, (1994), “Tackling Bullying in Your School”, New York: Routhledge.
- Söyleyici, Bülent (2002), “Lise Branş Öğretmenlerinin İdeal Öğrenci Tipi (Kayseri Örneği)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Tan, Hasan (1986), “Psikolojik Danışma Ve Rehberlik”, İstanbul, Nobel Yayıncılık.
- TÜİK (2015), ”Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması”, erişim tarihi:16 Nisan 2016
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18660>.
- Türkoğlu, Sevgi (2013), “Ergenlerin Problemli İnternet Kullanımları ile Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- UBAK (2016), “Türkiye Mobil İletişim Kısa Mesaj Gönderim Raporu”, erişim tarihi:20 Mayıs 2016,www.ubak.gov.tr.
- Vernon, Ann (1999), “CounselingChildrenAndAdolecents”, USA:LovePub.

- Willard, Nancy (2007), "Cyberbullying And Cyberthreats : Responding To The Challenge Of Online Social Agression, Threats, And Distress, Illinois: Champaign Research Press.
- Yalom, Irvin D. – Steiner Hans (2008), "Ergen Terapisi", İstanbul: Prestij Yayınları.
- Yavuzer, Haluk (2002), "Çocuk Psikolojisi", İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Ybarra, Michell - Diener-West, Marie– Philip, Leaf (2007), "Examining the Overlap in Internet Harassment and School Bullying: Implications for School Intervention", Journal of Adolescent Health, Sayı:41, s.s. 42-50.
- Ybarra, Michell – Kimberly Mitchell (2004), "Youth Engaging in Online Harassment: Associations with caregiver – Child relationships, Internet use, And Personal Characteristics," Journal of Adolescence, Sayı:27, s.s. 319-336.
- Yılmaz, Yasemin (2007), "Anne Baba Tutumları İle İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yörükoğlu, Atalay (1986), "Gençlik Çağı", Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yörükoğlu, Atalay (2007), "Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar", İstanbul, Özgür Yayınları.

EKLER

EK.1. Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Öğrenciler,

Bu araştırma bilimsel bir çalışma için yapılmaktadır. Sonuçlar sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır. Listelerde yer alan maddelerde doğru-yanlış cevaplar söz konusu değildir. Sadece sizden her maddeyi dikkatli bir şekilde okuyarak, kendinize uygun bulduğunuz seçeneği (X) şeklinde işaretlemeniz beklenmektedir. Lütfen ad-soyad yazmayınız. Cevaplarınız araştırma amacıyla kullanılacak ve bilgiler saklı tutulacaktır. Değerli vaktinizi ayırarak yardımcı olduğunuz ve içtenlikle yanıtladığınız için teşekkür ederim.

Filiz AYGÜN
Cumhuriyet Üniversitesi ve
Adıyaman Üniversitesi
Sosyal Hizmet Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz: ☐ Erkek ☐ Kız
2. Yaşınız: ☐ 14 ☐ 15 ☐ 16 ☐ 17 ☐ 18
3. Okulunuz: ☐ Anadolu Lisesi ☐ Meslek Lisesi ☐ Fen Lisesi
4. Okuduğunuz Sınıf: ☐ 9 ☐ 10 ☐ 11 ☐ 12
5. Ders başarınız sizce ne düzeydedir? ☐ Kötü ☐ Orta ☐ İyi
6. Annenizin Eğitim Durumu: ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Üniversite
7. Babanızın Eğitim Durumu: ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Üniversite
8. Ailenizin gelir durumu:

☐ Asgari ücretten az ☐ Asgari ücret- 1500 TL arası

☐ 1501 TL- 2000 TL arası ☐ 2001TL den fazla

9. Aile içi ilişkileriniz genellikle nasıldır?

☐ Evde devamlı kavga var ☐ Birbirimize anlayış ve sevgi gösteririz

☐ Pek birbirimizden haberdar değiliz ☐ Genellikle birbirimizle geçinemeyiz

10. Evinizde kendinize ait odanız var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

11. Evinizde bilgisayar var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

12. Evinizde kendinize ait bilgisayar var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

13. İnterneti daha çok nerede kullanırsınız?

☐ İnternet Kafe ☐ Ev ☐ Okul ☐ Diğer...

14. Ne kadar zamandır internet kullanıyorsunuz?

- ☐ 1 yıldan az Fazla ☐ 1-2 yıl ☐ 2-5 yıl ☐ 5 Yıldan Fazla

15. Günde ortalama kaç saatinizi internet kullanımına ayırıyorsunuz?

- ☐ 1 saatten az fazla ☐ 1-2 saat ☐ 2-5 saat ☐ 5 saatten fazla

16. İnterneti daha çok hangi amaçlar için kullanıyorsunuz?

- ☐ Ödev hazırlamak ☐ Film - müzik indirmek
☐ Facebook, twitter ☐ Oyun oynamak ☐ Diğer
.....

17. En çok hangi arkadaşınızla vakit geçirirsiniz?

- ☐ Okul arkadaşıyla ☐ Mahalle arkadaşı ☐ Diğer.....

18. Arkadaşlarınızla ilişkileriniz sizce ne düzeydedir? ☐ Kötü ☐ Orta ☐ İyi

19. Boş zamanlarınızı ne tür sosyal aktivitelerle değerlendirirsiniz?

- ☐ Sportif etkinliklere katılmak(futbol, basketbol vs) ☐ Tiyatro ve sinemaya gitmek
☐ Kitap okumak ☐ Diğer.....

EK.2. Anket

SİBER ZORBALIK TUTUM ÖLÇEĞİ

Maddeler		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	İnternette herhangi biriyle kurduğum görüntülü iletişimi ondan habersiz, üçüncü bir kişiyle paylaşmak bana keyif verir					
2	Birine SMS aracılığı ile incitici mesaj göndermekte sakınca görmüyorum					
3	Başkanlarının e-posta şifrelerini ele geçirerek erişimini engellemeyi eğlenceli buluyorum					
4	Başka birinin bilgisayarındaki bilgileri izinsiz almak beni heyecanlandırıyor					
5	Online oyunlarda hakaret etmeyi doğru bulmuyorum					
6	Online oyunlarda başkalarını tehdit etmek heyecan vericidir					
7	E-posta aracılığı ile birisine hakaret içeren mesajlar göndermekten rahatsızlık duymuyorum					
8	Arkadaşlarımın fotoğraflarını izinsiz çekip yayınlamayı doğru bulmuyorum					
9	Birinin messenger hesabının şifresini alarak özel mesajlarına ulaşmak heyecan vericidir					
10	Cep telefonu ile habersiz utandırıcı resim çekip web’ de yayınlamak eğlendiricidir					
11	MSN/SMS ile paylaşılan kişisel bilgileri başkalarına yaymayı yanlış buluyorum					
12	İnternette arkadaşlarım hakkında dedikodu yayarsam kendimi kötü hissederim					
13	İnternette başkalarının resimlerini montajlayıp kullanarak küçük düşürmeyi uygun bulmuyorum					
14	Birisinin kötüleyen ya da utandıran web sayfaları hazırlamak eğlendiricidir					
15	E-posta aracılığı ile birinse tehdit içeren mesajlar göndermekten rahatsızlık duymuyorum					
16	Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapmak sakıncalıdır					

17	Birinin e-mail hesabının şifresini alarak özel mesajlarına ulaşmak çok heyecan vericidir					
18	Başkalarına virüslü mail yollamak beni eğlendiriyor					
19	Başkalarının internetteki nick' ini kullanmak kabul edilemez bir davranıştır					
20	Sohbet odasında başkalarını tehdit etmenin sakıncalı bir tarafı yoktur					
21	Birinin messenger' e girişini engellemek beni mutlu ediyor					
22	Cinsiyeti farklı göstererek karşı tarafı kandırmayı sakıncalı bulmuyorum					
23	Facebook duvarını kullanarak birine hakaret etmekten rahatsızlık duymuyorum					
24	Arkadaşlarımın Facebook, MSN hesaplarının şifrelerini onların haberi olmadan kullanmakta sakınca görmem					
25	Facebook, Twitter gibi sitelerde başkalarının adını gizlice kullanarak hesap açmayı zaman kaybı olarak görüyorum					
26	İnternette başkalarının fotoğraflarını izin almadan farklı sitelerde yayınlamak kabul edilemez bir davranıştır					
27	İnternette arkadaşlarımla ilgili gerçek olmayan söylentiler yaymak hoşuma gidiyor					
28	İnternette başkalarıyla alay etmek kesinlikle hoş görülmemelidir					
29	İnternette arkadaşlarıma hoşlanmayacakları kötü isim ya da lakap takmaya bayılıyorum					
30	Bir insanın yüzüne asla söyleyemeyeceğim şeyleri internette yazmaktan çekinmem					
31	İnternette başkasının adını kullanarak e-mail hesabı açmayı doğru bulmuyorum					
32	Cep telefonu ile habersiz resim çekip web' de yayınlamak eğlencelidir					
33	Cep telefonundan başkalarının fotoğraflarını izin almadan diğer kişilere göndermeyi sakıncalı buluyorum					
34	Habersiz çekilen görüntülerimin başka sitelere yayınlanabileceği düşünmek uykularımı kaçırıyor					
35	Facebook veya MSN şifrelerimin başkalarının eline geçebileceği ihtimali beni endişelendiriyor					
36	Başkalarının bilgilerimi kullanarak facebook,					

	twitter hesabı açmaları beni kızdırıyor					
37	Facebook ve twitter’ da hakkımda yazılan dedikodulardan rahatsızlık duyuyorum					
38	Başkalarının bilgisayarındaki bilgilere izinsiz ulaşabileceklerini düşünmek beni kaygılandırıyor					
39	Birinin flash diskinin elime geçirirsem bilgilerini kopyalamaktan rahatsızlık duymam					
40	Arkadaşlarımın facebook hesaplarının açık kaldığını görsem çevrimiçi arkadaşlarıyla onun yerine konuşmak beni çok eğlendirir					
41	Cinsiyeti farklı göstererek facebook, twitter hesabı oluşturmak çok zevklidir					
42	Facebook’ ta hakkımda yayılan iftiralar yüzünden okula konsantre olmakta zorluk çekerim					
43	Arkadaşlarımın sırlarımı internette yayınlamaları beni rahatsız ediyor					
44	Arkadaşımın başkalarının hesabına girdiğini görsem ona engel olmaya çalışırım					
45	Arkadaşımın başkalarının resimlerini web’ de izinsiz yayınladığını bilsem onu durdurmaya çalışırım					
46	Arkadaşlarımın e-posta hesaplarının açık kaldığını görsem bütün mesajlarını okumaktan çekinmem					
47	Farklı kimlik bilgileriyle facebook, twitter hesabı açmayı kesinlikle doğru bulmuyorum					
48	Kendi facebook fotoğraflarına sahte bir hesapla yorum yazmanın normal bir davranış olduğunu düşünüyorum					
49	Bir insanın yüzüne asla söyleyemeyeceğim şeyleri cep telefonunda söylemekten çekinmem					
50	Birinin açık unuttuğu facebook hesabındaki bilgilerine (albüm, resim, profil vs.) gizlice bakmaktan kendimi alıkoyamam					

EK.3. Anket Uygulama İzni

T.C.
ADİYAMAN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 47754795/44/3517097

28.03.2016

Konu: Anket Uygulama İzni.

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne)
ADİYAMAN

İlgi : 16/03/2016 tarih ve 97537465-605 sayılı yazınız.

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimleri Anabilim Dalında, Yüksek Lisans öğrencisi Filiz AYGÜN'ün "Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık (Adıyaman Örneği)" konulu proje çalışması için Adıyaman İl Merkezinde Atatürk Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Adıyaman Fen Lisesinde öğrenim gören lise öğrencileri ile yürütülmesine ilişkin Valilik Makamının 25/03/2016 tarih ve 3460971 sayılı oluru yazımız ekinde gönderilmiştir.

Bilgilerinizi arz ederim.

Seyfi ÖZKAN
Millî Eğitim Müdürü

Ek:
-Onay (1 sayfa)

İl Millî Eğitim Müdürlüğü ADİYAMAN
Telefon: (0 416) 216 11 81 (Dahili 116 veya 117)
http://adiyaman.meb.gov.tr E-Posta: adiyamanmem@meb.gov.tr

Ayrıntılı Bilgi: ortaogratin02@meb.gov.tr
Faks: (0 416) 216 45 70
Mennur Mehmet AVCİ

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 2795-e889-34d0-b4bb-b41c kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Filiz AYGÜN

Uyruğu: T.C

Doğum Tarihi ve Yeri: 25.03.1987-Adıyaman

e-posta: filizaygun2@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Adnan Menderes Üniversitesi	2011

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2011	Emniyet Müdürlüğü	Sosyal Çalışmacı

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı: İngilizce